

תבואות פרק ה' תולדות בני נח הארץ שט

ויהי מושבם מטsha באכה ספרה הר הקדים.

רבסה"ג: מטsha "טן טפה" ^{*}). ספרה "אלֵי אַלְמָרִינָה" עכ"ל. ב' עירות אלה ידועות הם שליכו ככל שנה אלפיים ורבעות ישמעאים על קבר נכיאם הקבור בעיר מעקה והנולד בעיר טעדיינה, ואין להאריך.

בתרגום הפרסי מצאתי הר הקדים "כוה אהלי ערבי". ר' ל' הר עם וקיבוץ ("אהל") בלישון פרסי כתו קהיל' ערב הם הערביים.

נשלם פרק ה' ביאור תולדות בני נח

גלה יהודה היא ישבה בנוים לא מזאה מנוח.

——————
——————

פרק ו'

בשמותם עלי אדמות.

זה הוא ביאור השמות הנזכרים בתנ"ך אשר לא זכרתים.

ארץ תחתים חדש. (שטואל ב' כ"ד ו') ויבאו הנלעדת ואל ארץ תחתים חרשי ויבאו דנה עין וסבב אל צידון. והנה מובח שהארץ הזאת היא בין גלעד ובין דן. וכל המתרשים לא פרישה אליה תכוונת ארץ הזאת. ורש"י ורד"ק הולמים בדרך דרשו. ובתנ"ך ערבי מצאתי שתרגסם "אלֵי אֶרְדָּא אַלְבּוֹשִׁין". (ובהעתקה אחרת מצאתי "אלֵי אֶרְדָּא חָרְשִׁי אַשְׁפְּלִי"). וכן תרגם יב"ע ארעה דרומה). ולפי דעתיו היא השפלת שברגלי הר חרטון שקוראין "גִּפְלַּהֲיִשׁ" ר' ל' "חִידְשִׁי" מלשון חרשי. והוא לטעות דן ומטש באו לדן, גם כפר "בית אל גיאנא" (עין אטנה) אולי לשון משוכשת הוא והכוונה "אלחדשאנה" (חרשי) שהוא במחוז הארץ

* יש פודוקרים שהשיבו לקבוע את מקומה כהעיר מזא אצל ים האדום.

שי תבאות פוך ו' בשמותם עלי אדמות הארץ

חריש הנקראת. וטחו הוא כבר נחשב מחלק בשן כתו שכתחתי במקומו. וזה כונת תרגום ערבי "ארד אל-יבושין" ר"ל חבל בשן. במדרש שטואל ולא ארץ תחתים (הוא) בית ירח עכ"ל לא זכתי לדרתו.

אלקוש (נחות א' א'). מצאתי בربורי היואניטוס שבזטנו עיר בארכן הנילו הנקרואת "אלקעס" ע"כ, וכעת לא נודע. וכפי הנראה תוכנותו סתום לתנחים, כי מצאתי כתוב בשס הארץ שקבורת נחום האלקושי בכפר תנחים. והנה מובה שטעות הוא כפי האנשים (יושבי הטזרח ארץ דיארבקר) שתבונת האלקוש סתום לנינה וטראים שם קבורות נחום הנביא. ומטיפים שבא נינה והוכיהם (אחר יונה) והרגנוווק ברוחו שם. וכתב ר' בניטין בעל המסעות ז"ל וכטדינת אשור (נינה) כניסה עוכדיה וכנסת יונה בן אמתית וכנסת נחום האלקושי עכ"ל.

נוד (בראשית ד' ט"ז). יש אומרים שהוא ארץ הודו (הינדי) ושירות תיבת הודו הוא נוד.

יובל (שם שם ב"א). אי קטן בים סוף המערבי. סוייס (זען) בגביל מקרים לדרום הר סיני נועה מעט מערבה הנקרוא "יובל" אולי על שם יובל ישיב שם.

אלרט (שם ח' ד'). תרגם אונקלום וכן יב"ע וכן רבסעה"ג קרוו והוא הר אחד מהרי ארמניה, ולצפונן עיר זאחו מחלק נייטים הר הנקרוא "גיפל נודי". והישטעהלים יושבי הארץ היה אילכו בכל שנה (בחריש תמי) להר ההוא ויעבירו עליו תשואות גדלות כאומרים שם נחה התיבה (והבטיח לי איש א' מבני עיר זאחו הניבור שרואים שם השיזיות האלה במרקח נייטים כי הרי נודי גבויים מארה, ואומרים שקאלייה עוטר לקחה משך ויבן טמנה בית תפילה, וזה לשון תרגום יב"ע הנזכר ונחת תיבותא וגוי על טורי דקדרון שום טוואר חד קרדניאוישום טוואר חד ארמניא וכוי ע"ש. אבן בדרך מטיפלים לארצערום (לדרום ערייוואן) נטא הר גדוול מארה (על מזו גביה) וגובהו בערך 1880 רג'ל וראשו מכוסה תמן בשalg' ונקרוא בלשון טורקי "אנרידאגה" ר"ל הר

tabo'ot parak v' b'shatot uli armot ha'aretz shia

זקוף, והארמנים קוראין אותו "מאקים", ואומרים הוא הר ארוט שנחח עליו תיבת נח. והוא נראה גם בעיר "עריוואן" (לוח א' מתיבת זאת נמצא בעיר "עטישטיאצין") גובהו מפני מי יס Kaspi'a 4625 רג'ל. לטזרחו נמצא נ'כ' הר גבוה הנקרא ארוט הקטן. ברגלי הר מאקים הנ'ל נמצא נמצא בעבר הנהר אראקוזס (הירוד בין ארגהורי ובין עטישטיאצין) בספר הנקרא "ARGHORI", בלשון ארמuni - ארנה, נטע, "אוריה" זטורה, ר'ל נטע כרם ע"ש נח¹).

בשדים (שם י"א ל"א). לפ' הנראה יצאו מבני נזור כתו שנאטר (בראשית כ"ב כ"ב) ואת ליש ואת חז. ונקראת אוֹר כshedim על שם עתיד (כתו כוש ואישור הנזכרים בנهر היוצא טערן) ונקראת בלשון העתים "קאלדועאי" (ובדברי חכז'לuldai) לפ' דברי ספרי היוונים (הומירוס) מושב עם קאלדועה בארץ הצעון (סתוק לשפט ים השחור) ואחד משלבי אשור הביאם והושיכם במדינת טסיפיטאטיא (ארץ בכלל בין נהר פרת וחרקל) שהוא ארץ בעצי מים ואגמי רפש לתקן ולרפאה הטחוו ההוא ויפרו וירבו טאוד עד שבאורק הזמן הכהידו והשביתו מלכות אשור והם מלכו בארץ ע"ב²).

אför (בראשית י"א כ"ח). נקרא כעת "אורפא" והיא בעבר הנהר פרת בטרינת דיארבקי ומראים שם בית אברהם ומקום כבשן האש אשר הושליך בו אברהם אבינו. וכעת בטיקום הכבשן בERICA אחת ובנה דנים הרבה אין מספר ולא מניחים היישטצאים לצוד מהם לכבוד אברהם אבינו.

¹) פין יוקיון קדמוניות הי' ד' סכט סמוקוט פטול טילט טס נס אנטז נקלט נלצון לילענוי "הפלגעה עלייה" ל"ל מקוס פיליה, וטס גמלחים אלומות סטיצה עכ"ל. וקדמוניות כי צ' סכט צמדיים קעלון גמלחים אלומות סטיצה עכ"כ.

²) וחלוי זה כונת השפטוק (יסעיה כ"ג י"ג) פן לין כטליס זה סנס נל הסה לטול יפה נ'יס הקינו זמוני וגוי' טיעת לטפלת. הכוונה שטהילת נל יפצו הטליס צהרץ כ"ה לטול יפה נ'יס ל"ל טמך לטול שטיח וטוקינס למכן לין ליה וטיעו. פקיינו

шиб תבאות פרק ו' בשתותם על אדמות הארץ

חרן (שם י"א ל"א). בערך מהלך ט' שנות דרוםית מזרחית לאורפא במדבר נמצא בפר חוארן (ח'א חרן) ושם מנדל נטרוד. ונחל הרים של אורפא יורד על פני כפר חוארן. וטראים שם קכורות תרוכ אבי אכרהם.

אלסר (שם י"ד א'). מדינה זאת לא נודעת. אכן לפ' דברי ספר יהודית או מוכחה שהיתה סטוק למדינת מר' בטחו עיר הנדולה הטפורה בימי קדם היא עקבאטענא היא הנקרת בעת "האטדן" (עיין מקומו).

גויים (שם). לפי הנראה תוכנותו בחלק צפון הארץ. שמצאו חרותת הגויים (שופטים ד' ב') סטוק לחציר (עיין מקומו). גליל הגויים דרך הים עבר הירדן (ישעה ח' ב"ג). ואולי התפשטו גם טעם דרוםיה כי מצאו מלך גויים לנגלל שהוא לדרום אנטיפטרס (עיין מקומו).

הוזים בהם (שם ה'). לפי הנראה זזים הם זטוטים (וכן פירוש ריש"י), כי רבסעה'ג מתרגמ זטוטים (דברים ב' ב') "דוֹי אֶלְהָטָם". וטוכח שתוכנותם בהטם היא הם הנזכר בזזים. ועד היום נתגא לאפון קיר טואב היא "אלקערק" (עיין מקומו) כחצי היום הכהר הומיות. ואולי על שם "הטם".

שוה קרייתם עיין קרייתם בחלק ראיון.

חצון תמר (בראשית י"ד ז', היא עין גדי דבה" ב' ב' ב').

זחוני אוניה למעלה לי' נחל כך קיוו וטהולרו על חטייל וטמו מלו (לי' נמייקנו) למעלה כי כס עטנו לה'ב צליץ וטהצינו מעלבת לאולף טפי צמילת גليس צליץ, וזה אולעל עתחינה נולץ בתים נגלו לנו : תיז"ע מולען כימתו לתי עליון. אף אכיתיס ילו אולול ומליון סמליבו הילס (עיין לילק), וכוכנה אולן פלא צניניך סלצל זהה, כי כן יולכנו צכליס טפי גليس צליץ לאולול וננס כל זה סמליזו הילס. כן ינטו הסבטייס נולץ לוול ולידון.

* מהכתב הזה נראה מפורש כי חצון תמר הוא השם המקורי של עין גדי והשם חצון נשאר להנחלת הסטוק לעין גדי אשר העברים יקרו לו "זאדי חצ'יאצ'יא" ואפשר כי הוא נקרא גם בשם מעלה החצ'יא (דבה"ב ב' מ"ז).

תבואות פרק י' בשמותם עלי אדמות הארץ שיג

וידוע תדע ישנמעאים כי מקומות ינקראים עין גדי, א' סטוק לישת צפונית טרבית ים המלח כמו שכחתי לעיל בעיר יהודה, וא' בעת חורבות עין נידי על שפת ים המלח לצפון הרים צוארי (היא צוער), ונמצא שם מעין גדול שטימי חמים ונראות סביבותיהם בהר כמו מדרגות כדרך הכרמים, ולכון סברא יותר שהוא בכרמי עין גדי (שיר השירים א' י"ד). האoir שם חם מאור כנקודות שנדרלים תמים, ובلتיהם ספק ביתי קדם נמצאו שם תמים הרבה, ולכון נקרא נ"ב חזען תמר. ולא זכית לדעת על איזהו הבוגה (bihush ט"ז ס"ב) אם על הצפון או על הדורותית^{*}.

חוּבָה (בראשית י"ד ט"ז). עד היום לצפון דטהק בערך שעה וחצי הכהר "חוּבָה" (ובן ת"א ייכ"ע והירושלמי טשטייל ר"ל מצפון). ומה שהביא רש"י אין מקום שישתו חוות ר' לשלא נמצאת עוד כשם מקום במקרא עוד שם עיר חוות. אבל לא שיחלית שאין חוות שם מקום הלא ירוע עד היום זהה^{**}.
ישְׁבָק (שם כ"ה ב'). אולי תכוonto בהרי שער (גבלא כי עד היום לצפון סלע בימרא בערך 4 שעות הר שיבק (ע"ז ארץ אדום).

שׂוֹחֵךְ (שם). במדבר עברי לזרחה **"בַּאֲתָנִיא"** (ע"ז בשן) נמצא מהוו **"סָאָחָא"** הוא שוח.

פְתֹזֶר (במדבר כ"ב ה'). לפ' דברי ר' בנימין בעל המסעות **היא עיר "בָּאֵלִיָּעֵד"** על נהר פרת ועד היום הוא נמצא שם מנדלבו

^{*}) אין כל חוות כי שני מקומות נקרו בשם עין גדי, רק מקומות אחד הנקרא בשם בשם עין גדי והוא באזור ים המלח ושם יש עין והרים רבים. גם לטعلاה (עטוד ק"ל) בחלק יהודה הזכר חוות עין גדי בצפונית טרבית ים המלח.
^{**}) באמת צדק דברי רש"י שבמיהם (ונס עד היום) לא נמצא מקום אצל דטהק ששטי חוות או חוות ורק לפ' קבלת היהודים יושבי דטהק הכהר נ'יבאל הסתו לה לצד צפון היא חוות שבנה"ק. וטסהה היישמעאלים הספר כי אברם אבינו התחבא במלחתו וזה במלעת המלעים שבצורה שהנו יותר צווני מדשה ולטעה הכהר נ'ובאה.

שיד תבאות פרק ו' בשמותם על אדמות הארץ

בלעם בן בעור שבנה על ענין שעות היום ע"כ . ובצת נקרא באלים גם באליין לטורה חלב (אלעפספא).

ארץ צידון . (צדונים יהושע יג ד'). נקרא ביטים ההם פיניציא וכלsoon חכזיל פניקיא (קי נחלף בצי כנודע) בראשית רבה פריש' צ'. והוא חבל הארץ מעריך צור עד מהו "טראבלוס אלשאם".

שמות הערים אשר לא זכרתי עדין הם.

ארפדר (מלחמים כי ייח ל"ד. וישעיה ל"ו י"ט). היא ארוד שזכרתי לעיל (פי נחלף בו) וגם היא בכלל מלחמות צור. וצור נקרא נ"כ ארד כמו שנמצא במתכונות היישנות של צור כתוב חרות עליהם "מלך אלארד" ר"ל מלך של מדינת ארד .

גם נמצא בעת עיר גדולה וטרכולת לצפון צידון בערך 9 שעות ונקרא "בירותי" ושם מבני עמיינו בערך ד' טנינים *) ויש להם בה"כ נושא. יש אוטרים שהוא עיר בירותי ערי הדרוער (שמואל ב' ח' ח'), אך הוא טעות כמו שאכתוב לקטנקסטוק. ולא נזכרת עיר הנזכרת לא בטקראי ולא בדברי חכזיל, וטוכה שאינה מזמנ ההוא, בתרגום יב"ע פיטסעיליד ט'זניך בירא (והיא בירותי שביחסו אל מ"ז ט"ז, עיין לעיל עמוד ל"ג), ממשע שהכוונה על עיר "בירותי" ¹⁾.

ברתי ובטח (שמואל ב' ח' ח' בדה"י [א' ייח ח' טבחת] היא עיר "בירי" על נהר פרת בעבר הטורי כדרך עיר "חלב" הנזכרת אולם צובה. והנה בטה וברתי הם ערי מלך צובה, וכבר כתבתי שתכונת ארץ צובה היא מחוות חלב הנזכרת, ובוחזו ההוא נמצא נחושת הרבה. ולמערב עיר חלב בערך שליש שעה נמצא הר א' הנזכר "גיבל אנחש" ר"ל הר נחשת, וטוכה שטטו הוציאו נחשת .

בטח (שם). חקרתי הרבה על שם זה. ומשמעותו של מערב עיר חלב בערך זו שעות עיר "טפח". ולפי דעתך אין ספק שהוא шибוש הלשון והכונה בטח והוא ערי הדרוער. והנה ראייה שאין

* דעת יש בה קלה נבדה מאחינו הספדיים וגס קלה קטנה מאחינו האשכנזים.

1) וכן נזכר צילינט ציקימון מלכמץ סיאודיס ז' י"ג, וננויד מקוות כדין, והכוונה על ציוויל הכלכלה.

תבואות פדק ו' בשטותם על אדמות הארץ שטו

בדתי עיר "בירותי" הנוצר לעיל לצפון צידון וכן בטח איננו עיר בטחון שנמצא עד היום בהר הלבנון במחוז "נור". כי לא הגיע ארץ אرم צובה עד הר הלבנון בכלל בירוטי ובתחום הנזכרים.

חלבון (יחקאל כ"ז י"ח בין הלבח), בזען היונים נקראת "חליבון" ותבונתה לדרום עד הלב בערך מהלך ים א' ובעת שם עיר "קצראין" *).

תדרmor במדבר (מ"א ט' י"ח). בדרך דחק לצד נהר פרת בערך מהלך כי ימים נמצאות "חרבות תדרmor" והם גזרות טאוד בניינים מפואדים ונפלאים עד מאור והם כחרבות "בעל ביך" בבקעת הלבנון (שניהם מעשה שלמה) ונמצאת בתוך חרבות תדרmor הנזכרות כמו בנין בית הבנסת מאבני שיש ואומרים שהיתה כנסת שלטה. בלשון רומי נקראת "תדרmor" פאלטירא. (ב"ר פ' ג' וירש זרע את שער שנאיו זו תדרmor. בפסכת שבת ל"א ע"א בני תדרmor דריין בין החול **).

ברכטיש (ירטיה מ"ז ב'). דה'יב לה' כי). עד היום עיר על שפת נהר פרת בקצת גבול ארם נהרים במקום שנופל נהר כבר בפרת. נקרא "ארקאסיא" *** וזהו שנזכר באיכה ורתי בפסוק צדיק הוא ה' ברכטיש על פרת (הוא) בקרקסיון דעל פרת עכ' ל. **תפסח** (טלבים א' ה' ד). לצפון עד "ארקאסיא" ועל שפת הנהר פרת המערבי עד היום עיר "תאפסאקי". עד שם הגיע מטהשלת איבדייט פאישא בארץ זואת.

נהר כבר (יחקאל א' א'). הוא הנהר הנקרא בעת "חאצורי" יצא במדינת ארמניה סטור לים "וואן". ונופל בחדר לבנון עיר מוצל מהלך ים א'.

כזהה (טלבים ב' י"ז כ"ד). זה לשון הרטבֶן סוף פרשת נח עוד חקרנו וידענו ע"פ תלמידים רבים שהיו יושבי הארץ

* שם העיר הזאת הלבנון נשאר עד היום והנperf חלבון הוא בין הרים ורתק

13. סרטאות אגניות לצפון דחק.

**) לפניו במדרש וכן בגוראה הנרטא "תרכזדי"

***) האקירות והחרשות ישבו לאחדה עם העיר ניראכלוס או פימפיניא,

שטו תבאות פרק ו' בשמותם על אדמות הארץ

היא, כי כותה עיר גודלה בין חן ובין אשור (טוצל) רחיקה ממדינת בבל, ובינה ובין חן כתו ויטים, אבל היא נכללת בעבר הנهر בעבר הייתה בין ארם נהרים ובין נהר פרת גבול א"י ובין חקל הולך קדמת אשור וכו' כתו שבtab הרטכ"ס בתורה הנbowcis וכו' כי אברהס אישר נולר בנותה חלק על דעת ההטז שחיו עובדים העמש עכ"ל. וכן אמרינן בטסכת כתרא דף צ"א ע"א י"ש שנים נחכש א"א, ני שנים בכותה זו שנים בקרדו (אררט) עכ"ל ע"ש. וכעת לא נודעה לנו עיר כותה בעבר הנهر. ויש אומאים שעיר כותה הייתה בטהוא צידון כי השומרנים (הכותים) אומרים שם צידונים, עיין ביוסיפון קדיניות 8.11.6. 5.12, עoa (שם). מצאתי בספריהם שהוא מדינת אואדיי

באין טרי.

ספרדים (שם), עיר "סיפפרא" בנهر פרת בארץ מעזאטמאים, מלכים ביה"ח י"א. וינחם בחלח ובחבור נהר גוזן וערוי טרי, חלח. היא המדינה הנקראת כתעת "חאללא" באין "דיarbekir" סטוק לנחל כבר.

חברו. אמרינן בטסכת קידושין דף ע"ב ע"א חברו זה הדיב. וכבר כתבתי לעיל שהוא "אנביינע"*. נهر גוזן. שם בטסכת קידושין זו נינזק. עד הימים עיר "גאנצאקיא" מזרחית צפונית לים אורתוי, ומדינה היה נקראת "אדיר ביזאן" (כתו "גיזאן" היא גוזן), וכל מדינה היה קוראים בלשון העם – פרם הקטן או טרי. זה שארט כב"ר פ' ליג נינזק של טרי, לפי שתכונת עיר נינזק וים אורתוי במדינת טרי הנ"ל. ואולי נהר גוזן לפי הפטת נהר גאנזיז באין איגדיא המזרחי, וכספריהם מצאתי שרוא נהר א' שיוצאה מהרי אורתוי ויוצאת אל ים הכספי, והארץ אשר סביבותיה נקראת נויצאנטיס (היא גוזן).

ערי טרי (שם). זו חמדן. היא מדינת "האטדריאן" בין ים

* נهر בשם "חברו" נטבא עד היפר, והוא שופך את טימיו לנهر סורון ובלי"ט נקראת המדינה שאצלו בשם "חפנור".

תבואות פרק ו' בשיטות עלי ארטות הארץ שין

כמספריא ובין לשון הים הנ góל הנקראים פרמי ושם הייתה עיר הנ góלה והטפוארה "עקבאטאנא". וכעת נקראת "האטראן" כמו שכחתי לעיל בפרק תולדות בני נח בשם מדי (עיין בספר יהודית א' א'). והוא עיר הנזרת בעזרא ו' ב' אחטה, עיין שם.

שם במקצת קידושין ואמרו לה זה נהונד וחברותי מא' חברותי אמר שטואל כרך טישבי וכו' עכ'ל, אולי כונת נהונד על מהוו ואן ושם עיר טוש זהה כרך טישבי. (ובחדש שבת שנות תר"ה הובאו ככשים הרבה פה עיר הקדישה הארץ הטיזחי. וע' חקירתו ודרישת שטעתי שהם מדינית פורד ובעליהם הוא מער טוש הנוצרת שבמדינת פורד היא פורדיםטהן), והוא כטהלך הי' חדשים.

ובד"ה י' הי' ב' הוסיף הרא ותרגם רב יוסף טורי קבלא ר'ל הרי חישך (תרנום חישך קבלא), ועיין מה שכחתי כבר לעיל בשם אפריקי והרי חישך, ויש אומרים שהוא אריה ובסמ זה תקרה לפעמים לסופרים והקדומים מדיניות מדי.

רצף (ט'ב י'ט י'ב). לטורח עיר חלב (אלעפסא) נוטה מעט דרומה כטהלך כי ימים סטוק לנهر פרת עד היום הכהר "רצפסא" והוא בלתוי ספק רצף הנוצר *).

תלאשר (שס). טוח שהוּא במחוז עדן בטו שנוצר ובני עדן אישר בתלאשר. ואכתיב בסטוק שלפי דברי חכ"ל עדן הוא "אדראביענע" ואולי היא עיר בניו על הר או תל א' והוא במדינת אישור ולכון שמה תל אישר (בטו אישור). וכעת לא נודעת.

הגע (שם שם י'ג). עד היום עיר "אנא" על שפת נהר פרת המזרחי **) לצפון טורבית עיר "היט" (יושבי "היט" כולם המוכנים שע"כני ישראלי הם קראים (צדוקים) ולא נמצא א' מבני ישראלי).

*) ערים רבייה ישן כארם נהרים שנקרוים בשם זה הא לאירוע פרת בהריך שבין דאקא להוטס, והב' לטוגה סית סטוק לבנדה, ואי אפשר להובייה מי משתי אלו מבונות לעיר רצף שבסה"ק.

**) וזה סטוקים כל דהיקרים וזה סטוקה למיסאיב.

שיח תבואות פרק ו' ביחסותם על אדמות הארץ

עדן (יהזקאל כ"ז ב"ג). תריב"ע הדריב. ובבר כתכתי לעיל
שהדבר הוא "אדאבי ענעה".

קיר (ט"ב ט"ז ט'). נחר גדול בין ים קאספיא ובין ים השחור (ועיר טיסלים על נהר זה) הנקרא קירום. ובנראה שם הנהר על שם מדינה ההיא הנקרא בן ביתי קרט (וכך אמר לי שבני אישר והוא מתרינה ההיא ועבר על נהר קירום הנזכר *).

חילם (שטוואל ב' י' ט"ז). מצאתי בישם תלמי הטצרי שהיא עיר "אלאמחה" בעבר הירדן במחוז ארנוב. ולפי דעתו היא עיר והמצבר "אולאטמא" הנזכר בספר מכבי מטבחרי גלעד.

כלטד (יהזקאל כ"ז ב"ג). תיב"ע טדי. וראיתי בספריהם שהוא מרינת "פארטאנדא" בארץ טדי **) (ר' נחלף בל' כנודע וכמו שכתבתי כבר לעיל).

חתלוֹן (שם ט"ז ט"ו). לדרום צרפת בערך שעה וחצי על שפת הים חרכיות "אתלוֹן" (כמו חתלוֹן), אכן קשה לומר שלא מתפישת נכון העתידי לצפון צידון והר ההר ***).

אפרסתכיה (עוזא ר' ט') היא שם מדינת "פארעטצעענַי"
ארץ פרם (במחוז טודיא).

בית ארבעאל (הושע י' י"ד). תוכנותו לטרוח נינוח ב' ימים ונמצאים שם מבני עטינו ולהם בהכ"ג כולה ישן נושן****).

שמות הנזכרים בדברי חז"ל הנודעים לי.

לודקיא (במסכת שבת דף ק"ט ע"א. מנחות דף פ"ה

*) דברי הבא, כי לפי הכתובים מקומ העיר הזאת בחלק התיכון של ארצ נהרים זהותה לא נודע.

**) ההקידות החדשית האחדנה אותה עם העתק קלויואדה.

1) חולי סיל הסיטלו (סלה ע' ז') ודילוטלי סס סגילקן נימלו,

**) השערת ההוקרים לקבע את מקומה בהדריך אשר בקצת הצפוני של הלבנון הגטשך מים הנחל ערד האישור הנдол שלפני חמת, ולפע"ז יהיה אחד עם לבא חמת,

***) החקירות החדשנות ישعرو לקבוע את מקומה ב"היבת אירביד" שבמזה
אנילון מעבר לירדן מזרחה.

תבואות פרק ו' בשתותם עלי אדרות הארץ שifth

ע"ב. פסיקתא רבתיה פ' כ"ג לודקיא היא בכלל סורי). לרום טערבית אנטוכיא כמהלך יומ א' על שפת הים "לאדקיא" עיר קטנה וישבו בה מבני עטינו עד בערך ו' שנים שעברו [תקצ'ט] ישנתבטל היישוב שם וחלכו להם, ובעת לא נמצא בה אף א' מהם ונמצא שם בהכ"ג נושנת.

כוחלית שבמדבר (קידושין דף ס"ז ע"א. ולפי דעתו היא מדינה כלקיס הנוצרת בירושלים מנילה פ"א (ה"ז)). עד היום ידוע מדבר קאלבים בಥוז אנטוכיא. ואולי היא מדינת עיר קאלאציאם (ק' במקום צ') על שפת נחל ליקום במדינת פריניא בארץ אנאטאל שזכרתי כבר בפרק ה' ¹⁾.

בית בלתין זו בירם (ר"ה דף ב"ג ע"א). ובמסכת סנהדרין ד' ק"ח ע"א ג' מעינות חטים נשתאו : בלעה דגדרא, חטי טבריא ועini רבתיה דבירות עכ"ל. וחקרתי ודרשתי הרבה על תבונת מעין חטים דבירות. ושמעתה מעוכרי דרך ההוא שספוק לעיר "הית" על שפת נהר פרת בדרך האורחות מಡשך לבנדד נמצא מעין א' פלא והפלא מאד, הטuin ההוא נחלק לנ' ראשים, ראש א' מוציאים טים מלוחים ונתייבשו שם ומקצתם מטנו מליח הרבה, וראש הב' מוציאים טים חטים (כחמי טבריא). וראש הג' מוציא נפש וופת ומקצתם שם הזפת ומשלחים לכל הארץ. וכל בתיה עיר היה וכל בתיה ערי מחויה ההוא נבנו בזפת הנוצר. ולפי דעתו הוא והחדר היה להם לחדר (בראשית י"א ג'). וכן מתרגם רבסה"ג והחדר "ואל קפר". ולעיל [שם ו' י"ד] וכפרת אתם מבית ומחויז בכפר מתרגם "באל קפר". ומווכח שהחדר הוא מין זפת הניל.

אסטרקנית. (ביצה דף ל"ט ע"א. מליח אסטרקנית. וכן בתרא דף כ' ב'). מנוחות דף כ"א א'). נראה שהיא עיר "אסטרראכאנ'" על שפת ים כספיא, ושם נמצא מליח הרבה.

גלא. (ר"ה דף כ"ז ע"א אמר ר"ע כשההלך לגליא). יש

1) לדעתי הוי אינפּר צמיגת מענית פ"ז והלכו לפס לקוביל ופכו צמידנית קובליקום ע"כ. כי ענוטכיאל סול צמיג קובליל וככליה כומלוט קווליקום וכלקיס סס חי פול.

שב תבאות פק ו' בשטותם עלי אדרות הארץ

אומרים שהוא מדינת גאליען צרפת, אכן הדבר רחוק שהלכו ביטים ההם כל כך למרחוקים עד מדינת "פראנציא". ונראה לי שנלייא היא מדינת "גאלאטיא" מחו בארץ אנטאל סטוקלנדה "האליס" ועיר "אנקידיא" הייתה טריפולין של מדינה ההיא. (שטעתי שלשון מדינה ההיא דומה קצת להברת לשון גרמניה, שכן יש אומרים שטיוושבי מדינה ההיא נתישב ארץ גרמניה, וכבר כתבתי לעיל ישנו מצא בארץ אנטאל עיר "גארטניה". ואם כן כונת הפסוק בשם אשכנו על עיר גארטניה בארץ אנטאל, אכן באורך הזמן יצאו אנשים ממש לארץ גרמניה ויישבו שם, וזה הטעם שמורגל בפי כל האנשים שאשכנו הנזכר בפסוק הוא דיטשלנד).

וסטויק למדינת "גאלאטיא" הנזכרת מחו טעפריקה*. וזה שנזכר שם במסכת ר'ה שאמר ר' עקיבא כשהלכתי לאפריקה, וכן סטויק לה מדינה "אקוליא קודצא" (שזכרתי לעיל בשם אפריקה). והנה מוכח שבשלשה מדינות אלה הלך ושב ר' עקיבא אבל לא לארץ "פראנציא". אכן אמר אניד מלשון יבמות דף ס' ג' ע' אabilo ספינות הבאות טגליה לאספסטיא ע'כ, מיצטע שנלייא היא "פראנציא" שסטוק לאספסטיא חיא "שפאניה".

בسمיפה. (ויקרא רבה פרשי ה' ארץ רחבת ידיים זו כסיפה), בין מחו "חטם" ובין נהר פרת טישור נדול וכו הר "כסאפה" ושם טעינות חטים. ולפי דעתינו שטחו ההוא הוא "כסיפה" הנזכר). פיסקה. (ירושלמי סוף ביכורים ר' יונה היה כפיסקה). לפי דעתינו ההוא מחו "פיסידי" (בטו "פיסיציא") והוא בטדינת "גאלאטיא" הנזכרת לעיל. ובמהו "פיסידי" הייתה העיר "אנטוכיא" (לא עיר אנטוכיא הנזכרת כבר בארץ סוריה) ובעת חរובותיה אצל עיר הקטנה "יאלאכאטין".

בתffi) (סנהדרין ד' ע'ב).** לדעתינו הוא המחו הנזכר

1) חולין פוך "כקפייח סאקסו" סמכל צעצל חי י"ז.

* בירושלמי דפוס ווינציא הנדרסא "כפיתקה".

**) טההווטות שכספר סרי תבואה.

tabo'otפרק ו' בשמותם עלי אדמות הארץ שכט'

כעת בלשון טורקי "קאטאפעג'יאר" בארץ אנטאטל הצפוני בגבול עיר ברוזע.

בנרים* (כמנילת אנטזוכוס). כרך העיר חלב לעיר אנטאקיה (אנטזוכיא) נמצא מכפר חרב ושפטם הנקרא עד היום באנרים. **קפקאי** (סוף מסכת כתובות [ק"ו, ב']). אף שכתבי לעיל שהוא כפטור (דיטיאט) אז מצאנו גם מדינת "קפאלאציא" במדינת אנטאטל והוא מדינה גדוולה וישבו בה הרבה מבני עטינו בזטן בית שני ולאחר החיבן. ואולי עליה הכוונה קפקאי הנזכר פעמים רבות ביש"ס ובמדרשים. ולפעמים משמע שהוא רחוקה מארץ יותר מרטיאט שהוא כטעט בגבול הארץ.

איטליה של יון (ב"ר פרשה ס"ז, והביאו ריש"י בפסקוק משמני הארץ יהיה מושבך בראשית כ"ז ל"ט]. לפי דעתו היא מדינת קאלאכريا בארץ איטליה במצו שבעת שם תכונת עיר טראענט. שמצאת בספריהם שמדינה "קאלאכريا" נקראת "ארץ יון הגדולה" והוא ארץ שטנה מאד. ('טשפת איש אלק' מזה"ר חיים ויטאל זצוקיל היה מדינה ההיא לבן נקרא הרבה ר' חיים קאלאכרי).

אתונא (סבי דברי אתונא בכורות דף ח' ע"ב, איך רבתי בפסקוק רבתי בנויס). היא הייתה בימי קדם עיר מפורסמת בחכמה ומלאת מחישכת בכל הארץ יון ונקראת "אטהען". וכעת עיר "אטהען" חדשה ונבנה על חרכות אטהען הראשונה והיא עיר טלכות היינימ ומושב המלך אטמא אין מלך באיערן.

טיריא (ר' אוושיע איש טיריא. וכן שיר השירים בפסקוק מים רכינט. ויקרא הרבה פרשה ל'). מדרוש שטואל פרשה ח'). היא עיר גדולה והטפורה ממנה בימי קדם הנקרא "טראייס" על שפת ים הנגדל כאנטאטל במדינת "מיזיא". וכעת היא עיר קטנה ונקראת "טיריא" ונתמצאים שם הרבה מבני עטינו.

קרטיננא (מנחות דף ק"י ע"א. ירושלמי שבת פ"ז ר' בא

* מתקופות שבסוף הפסך פרי תבואה.

שכבת תבאות פרק ו' בשפותם עלי אדמות הארץ

קרטיגניה. וכן ירושלמי סנהדרין פ' י"ב. ירושלמי כלאים פ"א). היא עיר המפוארסת ביטים ההם הנקראת "קארטאנא" באリン "אפריקא" על שפת הים הנדול, ובעת במקום ההוא תוכנת עיר טוניס. קריה (תוספה מעשר שני פ"ד אבא חלק"טן קרויה), לפידותי היא עיר ציריני (קיריני) במדינת אפריקה במחוז קארטאנא הנ"ל, וכעת נקרא מחוז ההוא בל"ע "אלפארקה", וישם עד היום כפר קריין. ומצאתי בספריהם שבזמן הבית ישבו שם הרבה מבני עמיינו. פרנדיסון (ערובין פ"ד מ"א). עיר במדינת איטליה ושמה ברינדיסי במחוז קאלאכרי (עיין בסטוק).

קלברי (בראשית רבה סוף פרשה ב'ג). היא "קאלאכריין" (עיין לעיל בשם איטליה של יון).

פלטילום (סוף מסכת טבות^{*}). ובאייה רבתי בפסוק על הר ציון הנורסא פיטיליום). רוחק מעיר רומי ק"כ מיל. עד היום נמצא פיטולייאנו בלשון איטליה Pazzualla לדרום רומי במלך כי ימים וחצי וכחציו שעה מעיר נועפאל ונמצאים שם מבני עמיינו¹.

טרבנת (ירושלמי מגילה פ"ד [היה ל- שטען ספרא דטרבנת]). עד היום עיר גודלה בשפת ים כספי המערבית ושם בניינים גדולים חומות ובריח טימי קדם, ואוטרים שהם מוצן אלכסנדר טוקדזון (וקוראים המגילה ביד ובטו). בשנת תר"ב חפרו בה מעד חרכה אחת ומצו בארכנטנוול רגלאן אדמישנזובלי שארכו יותר משלייה רביית אמה (וכו נדע ערך גודלות בני האנשים בימים ההם).

בולוי (ירושלמי שקלים פ"ז ה"ד כנשתי דבולי). וכן בירושלמי עז דף מג עיב אפיק ה"ג צלמא דבולי. בלשון יונית נקרא קושטא בולי (סטאמבול).

בנדת (קדושים דף ע"א ע"ב בנדת. כתובות דף ז' ע"ב רב חנה בנדתאה). עיר גודלה בשפת נהר חdkל (עיין רשי) הנבנה בשנת 4523 (עיין ח'ב) מקאליף אלטאנזר. אבל מציאתה הייתה טקודות ונמצאים שם הרבה מבני עמיינו.

* אלפינו בונרא הנורסא "פלטיה" ובניא "פטילום" ובאייה רבתי הנורסא "פטילום".
1) מולי הול סוטיניה שאזכיר יוקייפון קדמוניות ים מי זღבל מקומות.

tabo'ot פרק ו' בשמותם על אדמות הארץ שכג סרדיא (בז פרישה ל'). הוא אי סאראדייניא בים אדריאטיקיא.
בריטניה (פסיקתא ובתי פרישה ט'). היא מדינת ענגלאטURA (ענגלאנד) היוזע.
קנטיר (זהר בדأشית נז ע"ב בנולפא דקנטיר), שם מקום מעבר לים טבריא. נולפא מלשון גאלפא (יעעהאַטען). מעריך של ר' דילונזאנו).

בשלם פרק ו', בשמותם על אדמות.
אשרה למנצח לבני קרח על עלמות.

— — — — —

פרק ז'

חצר הפנימית.

והוא ביאור תוכנות העיר הקדושה ירושלים, הרי', עמקי, נחלי, חומותי, שערי, יושבי וכיו' מיום הופדה עד עתה, תוכונתה בדרך כלל.

לטודחה הר הנכוה הר הזתים (גביהו מפני טי הים הנдол 2555 רנל) וטנייע עד לצפון לה. ובינה ובינו עטק עמוק הנקרא עמק קדרון, ועטק זה מתחילה למזרחה צפונית לה ושם מישור קטן. ובצד הדרום מישך עטק זה עד לדרום מעין "עין רוגל" שהוא לדרום "מקום המקדש" (קצת דרום מזרח העיר) בערך כחצי תחום שבת. ושם נ"ב מישוד קטן.

למערבה ולדרום הר ציון בכלל) מושך נ"ב עמוק גדול ועמוק הנקרא עמק נהר ניחון ויוטרדומטה (לדרום הר ציון) נקרא עמק רפואיים. ומישך עד מישור הקטן הנזכר שהוא לדרום מעין רוגל ושם מחוכרם ונוגעים עטק קדרון עם עמק גיחון הוא עמק רפואיים).

¹) נמי לעת זעמך זה ייל סגנון (סיאלה אלן צרכיה השכליונה לטצי לטצי זעkos מהר) נטע עד עטק קלין אלן עין לוגן

שבד תבאות סוף ז' חצר הפנימית הארץ

והנה מסובכה העיר מכך רוחות עמוקים נדולים ועמוקים דהינו
שורח (כלו) דרום (כלו) מערב (חציו).
לצפונה ולצפונית מערבית הוא מישור שהוא בקצה הר
הזהים ובקעה עמק ניזון **).

בין עמק קדרון ובין עמק רפואי מושך עמק קטן צפונה
(ובסופו צפונית מערבית) והוא לשטאל מעין עין שלוח (עיין
מקומו), והוא גיא בן הנם, ובヰסיפון נקרא בלי טעריפען ר' ל'
עמק עשי גבינה ***) והוא מבריד ומפסיק בין הר מקום המקדש
שהוא לטורחו ובין הר ציון שהוא לטרכו ולמעדר.

הר המוריה הוא הר מקום המקדש (גבהו 2280 רגלי****).

אפסול טה כוזם. ולכן נקלע עמוק זאת גס מקילת טה כוזם לר' ניקילת
ולך מי היגיון לטלה כוזם כמו טנהויל (יטני ז' ג') או קלטה
מעלת פצלכת הפליאונת או ניקילת טה כוזם *) (עניין זקמוני).

*) עמק ניחון לא נמצא בנה"ק ואף לא בדבי ר' ובל' ובצורי יוסף בן מתתיהו
הכהן, והעמק שהטהבר קורא אותו בשם ניחון נקרא רק בשם רפאים, ובקצתו המזרחי
(בסייעת הר ציון) מתחחד עם גיא בן הנם וזהו יתחחד בטעותו עם נחל קדרון כאשר
נכאי להלן. והניחון (עניין) לא הי' במערב העיר אצל הברכה העליזה (בפי התריסים)
כאשר חשבו החוקרים הראשונים, כי א' הניחון הוא השלוח (בתרנוט יב"ע מא אילן) היוצא
טורוע הארווי של הר המוריה הנידע בשם עיטול. ומה שבחוב בדוחיב (לע' יד)
זואהרי בן פנה הוותה הייצוגה לעיר דור מערבה לניחון בנהל אין הבונה בנחל ניחון,
ב"א בהנהל טהו א ממערב להניחון והוא הנהל המפסיק בין הר ציון והר המוריה
שנקרא בימי הבית השני בשם "טירוסייק" ועל ימיה דבריו נער להלן באקווטט.

**) ולפי העיינתי הקורטת הוא בעמק רפואי אך לא בקצתו כי הוא מתחשת
далאה לדרים על ני בן אבס.

****) גיא בן הנם ועמק הטירוסיון הה שמי עקרים רק ששוחוברים יחד. גיא בן הנם היה
הטיירוסיון והו א נפנה בסיני הנכבלים שבין יהודה ובנימין בו הי'. במת התפתת
(אלביס ב' ב' י') ובירמיהו יט ב' בתיב טפורש "אשר פתח שער החיסית", ומקומו אנטם
במקומות שהגביל מהכרי, לאמר בין עמק רפואי הנובל אותו במערב ונחל קדרון הנובל
אותו בטורחהו היא קטן מאד ובגובה משולש לו ובחלק טנו נמצאים גנות הירק אשר מי-
השלוח ישוקם (זהו הי' שיך כלים לאיש שעמו בנהג ולכן נקרא על שמו). אלטם
הטירוסיון עובי את כל העיר מצפון לדרומי, והתחלתו בצפון העיר (אצל בניית הדומיניקנים)
בהרין העיליה שבטהו, ובקצתו הדרומי מתחחד היה עם גיא בן הנם.

***) לפי האידיות האדריכלית פחות נבז' 50 - נל.

תבואות פרק ז' חצר הפנימית הארץ שבח

לטוווחו עמק קדרון ולמעריבו חלק עמק גיא בן הנם הצפוני (ונקרא דוקא גיא בן הנם החלק הדרומי עמק זה אצל מישור עין ישילוח*). הר ציון (גבאו 2381 רג'ל) הוא לדורותית מערבית הר המוריה לדרום ירושלים **, ועמק הקטן הנ"ל (חלק עמק גיא בן הנם ***) מפסיק בין כי הרים אלה.

זה לשון הפסוק בגבול חלק יהודה (יהושע ט"ז ז' ח') : זחיו תצאותיו אל עין רוגל ועליה הגבול ניא בן הים אל כתף היבוסי מנגב היא ירושלים ועליה הגבול אל ראש ההר אשר על פני גיא הנם ימה אשר בקצתה עמק רפאים צפונה .

לפי דעתינו עין רוגל הוא היבר העמוק (עומקו 221 רג'ל) הנקרא בל"ע "ביר איזוב" (וכן מצאתו בתנ"ך העברי שתרגם עין רוגל ביר יואב) שתכונתו בסוף עמק קדרון וסביבתו טקום רחב תוכן לכביס בגדים (זה שתרגם יכ"ע לעין קצרא ר"ל כובס הבגדים), זהנה עליה חוט הגבול מישור הקטן אישר אצל עין רוגל הנזכר ועליה בעתק קטן ניא בן הנם אשר זכרתי לעיל והוא לדרום ירושלים היא היבוסי. ואח"כ פונה הגבול מערבה ועליה על ראש ההר אשר על פני ניא הנם ימה הוא הר ציון (כי בזטן הוא לא נקרא עדין הר ציון כ"א בזטן דוד הטלן) ותכונת הר זה הוא לצפון עמק רפאים כמו שכחתתי. ודרשתי ע"ש עמק זה מהישטעהלים וקוראים לו בלשונם ואדי ראמאת (הוא כל"ע הריבוי ראמאת ראמאת דפא רפאים) וכי שאמר שהוא גיא בן הנם מועה.

* פג מודה המחבר שרק חלק העמק שאצל השלח נקרא ניא בן הנם והוא לדברינו בעמוד הקודם .

1) ומם סכלול (מחליים מ"מ ג') סל ליאן ירכתי לפיז***) סכונה פעו כל ליאן וירכתי לפיז וטול עיר עליונה ומחטונה חאל לכתל נקען. (עין פיקתול לצתי פרטס מ"ל. וכן צואל פ' זיגט דע ל"ו מ"ה סעמלין מוקם זה צלך לרום) .

**) באור נקבע על הסט יק זה ראה בפאטרני טיב מראה עיניהם מהלך גנטש' גה"ירושלensis" שנה ד' עמוד 120, 122.

****) ולפע העוזתינו-עטף הטיירוסין.

שכו תבואות פרק ז' חצר הפנימית הארץ

ואף שהיושע בן נון כבש מילכה, לא נכבשה העיר עד אחר מות יהושע, אבן היבוסים לא יכול להורישם עד ותן הווד שלבד (יואב) את מצורת ציון היא עיר דוד.

ולפי הנראה לא הייתה תוכנת מצודת ציון בראשהר ציון ב"א הצד עמק גי בן הנם כמו שנאמר (שמואל ב' ה' י"ז) וירד אל המצודה ונוי האעלה אל פלשתים וגוי ויאטר ה' אל דוד עלה וגוי, וכן נאמר (שם ה' ט') וישב דוד במצודה וגוי ויבן דוד סכיב מן הטלווא וביתה, ותוכנת הטלווא בשיפוע הר ציון לצד מזרחה (מוד"ר), למעין *) עין שלוח, כט"ש (ט"ב י"ב כ"א) ויכו את יואש בית טלא היורד סלא . לפי דעתו הבונה בית הטלווא בירושלים שהוא בשפולי הר ציון היורד למעין שלוח (סלא כמו סלה היא שלוח). ודוד בנה חומה סכיב הטלווא (דברה"א י"א ח') ושלטה בנה את הטלווא ר"ל שמלא אותו בתים ובנינים (ט"א ט"כ"ד) וכמו שדרשו חכז"ל [סנהדרין ק"א ב'] בסוטוק (שם י"א כ"ז) זה הדבר אשר הרים יד בטלך שלטה בנה את הטלווא וגוי*) (עין רש"י).

ויצא לנו מכל דברי אלה שתוכנת עיר דוד ובית שלטה (בית בת טרצה) הייתה לדורות (נוצה טעת מערבה) הר המוריה **), ושם היה כבש א' שעולה טבילה לבהט"ק****) והוא הנזכר ט"א י"ה. וכן ברכה"ב ט"ד. וכן נחמתה נ"ח .

ולא נודע לנו תוכנת חומות העיר ושעריה בזמנ ההוא **כ"א שנבר** (ט"א ט"ט ט"ז) וזה דבר המשם אשר העלה הטלך שלטה

*] ט"ט וצ"ל לאעדפ.

**) תוכנת הטלווא אי אפשר לקבוע עדין בבירור.

***) ר"ל עצם הר המוריה, בלבד חלקו הדרומי שנקרא בשם "עפל".

****] שריד מהנזר שהי' בימי הבית הראשון, ועתודים שבערך השני שאלייה נבנה הנזר נגלו עוד לעיני החוקרים בעת הסיור. ושריד קשת הנזר של הבית השני נראה עד היום אצל מקצוע מערבית דרוםית של החומת הר הבית. והוא נודע אצל דורות בפס "קעת ראביונאן" יعن כי החקור ראביונאן נילח אותה ואדרות ארוכה רחבה חטנו ראה בחר"ר שליפס" שנה ד' הוברת א' עמוד 41.

tabo'ot parak 2' ha'aratz she'z

לבנות וגוי' ואת חומת ירושלים. ולא נדע גבולותם לצד צפון ומערב. גם משעריה לא נודע לנו כ"א (ט"ב י"ד י"ג) וישראל בחומת ירושלים בשער אפרים עד שער הסנה ת' אטה . (ואול' נשארה פרוצה ערד זמן חזקיה (רבה"ב ל"ב ה'), עין דביהיב ב"ט). וכן שער בין החומות אשר על גן המלך (ט"ב כ"ה ר'). וחוץ מלאה לא נודעים לנו .

אולם יש לנו ביאור נדול מחותמת ושערי ירושלים בספר נחטיה כשללו בני הנוללה ובנו החומות הטפושיות וטגדלייסה הנרסיסי, וכפי הנראה בנו הכל על כנו והטדה הראשונה וכן מספר שעריה כמספר אשר היו בה בבנין הראשון .
ועתה נחקרו על שמותם ותוכונתם ובזה נדע ערך העיר בזמן ההוא .

נחטיה ב' י"ג ואצתה בשער הניא לילה ולא פנוי עין התנין ולא שער האשפת וגוי' וא עבר אל שער העין ולא ברכבת המלך ואין מקום לבהמה לעבור וגוי' ואבואה בשער הניא ואשוב.

הנה כמעט שאין ספק ששער האשפת הוא לצד דרום העיר סמוך לעטק "טוריאסען" (ג' בן הינס ^{*}). וכן כתוב (ירמיה י"ט ב') ויצאת אל גיא בן הנם אשר פתח שער החסית. תריב'ע תרע קיקלה ושהוא בלשון חז"ל אשפה, א"כ תוכח ששער החסית הוא שער האשפת ¹⁾, וידוע שני' בן הנם לצד דרום העיר. ונמצא

*] ראה לפולה עמוד שכיד העלה ***.
1) ולעתה לנגיד טלי' פילוסטלי עניילויזין פ"ס חיינו יוקכיס לדצלי יצע"ע וז"ל ז' טמוּס נקלף נז' (לטנער האינזלי) לח' טנאל קיל ז' טנאל פיקול ג' טנאל מלכית לי טנאל ליטמן ס' טנאל סטוויך (ילמעי נ"ט ג'). טנאל סטלאט ז' טנאל השגלוין עכ"ג. מכאן טמכונת טנאל מלכית ז' טנאל השגלה ז' טנאל המזלם ול"ע *).

**] השם חריסית שבירושלמי אין לו כל חבד עט השם חריסית שבירוטי (ואולי בטכון קראוהו רעל' חריסית להבדילו מהריסית שבתקרא) והוא רק כינוי להאט פלאח כמי שטאפרש שם פיד אחיזו : "שער חריסית שהיה טבון בגנד וריהם החטה", ועוד ראי' שנייה כי את שמו העיקרי שער המזרח טעלי טוכב התקטר הוא לא מנו דועל במספר שמותיו, והוא הי' שער האולם שבהר הבית, ושער חריסית שבירוטי הי' אחד מצעריו העיר.

שבח תבואות פרק ז' חצר הפנימית הארץ

עוד (נחתיה נ"ג) ששער הניא רחוק משאר האשפה אלף אמה. וטובח שתכונת שער הניא למערב צפונית לשער האשפה, כי לזרחו כמעט לא נמצא ניא במרחק אלף אמה. ולפי דעתו הניא הוא עתיק רסאים שמסביב את הר ציון מצד דרום (וקצת) מערב. ומלשון הניל טוח שבין ב' שערים האלה תוכנות עין התניין (ולא נודע לי). ולדרומו (דרט'ז) לשער האשפת תוכנות שער העין ונקרא בן ע"ש עין שלוח. וברכבת הטלך היא הבריכה אשר סטוק לעין שלוח הנזכר (והיא עד היום) ושם תוכנות שער בין החומתים אשר על גן הטלך (סוף ספר מלכים). ועד היום נמצאים שם גנות אשר משקה אותן עין שלוח ושם המעלות אשר ירדו מעיר דוד (נחתיה ב' טז. דבחי"ב כ"ז ט').

והנה אסדר בקיצור סדר השערים הנזכרים שם לפני הנראה **לי תוכנות :**

בדרום : א) שער האשפת (הוא שער בין החומתים), ולזרחו (טודר) ב) שער העין.

במערב : ג) שער הניא. ד) שער הפינה (מעצ"פ)ת' אמה מן

בצפון : ה) שער אפרים (שער בנימין ירמיה ל"ז י"ג).

ו) שער חצר המטריה : ותוכנותיו ידוע עד היום זהה שטקובל בן לישבי העיר והוא כמעט בחומת העיר הצפוני (מחוז*) אצל

שער שכט, ולזרחו לו היו המנדלים מאה וחננאל.

במזרח : ז) (טוצ"פ) שער הצאן. ח) שער הישנה

הוא שער איתון הוא שער התוויך (ירמיה ל"ט ג') והוא שער

הטורה בטו שכנתבי לעיל בשם הירושלמי דערובין. ט) שער

*] ביטוי המחבר הי' השער דזה סתום באבניו ו록 טבוחץ הי' ניבוי. אולם זה כהטש עשרה שנה נפתח השער מחדש והוא נקרא בערבית "bab al-ahra" (שער הפרחים) בל'יס עיש בית הקברות של המושליטים שטמולו הנקריא כד, והלוועים יקרו לו "שער הורדוס". אולם ראיית המחבר כי השער הזה הוא שער המטריה מאשר כיהוצר והמערה שטמולו (בערך) נקרה מפני המטריה בשם "חצר המטריה". איןנה ראי' כלל, כי המטריה הזאת איןנה נוכרת באחד מספרי מסע של אחינו ו록 אצל תי' הנוצריות מהטאה הטזו והלאה, והמקום האמתי של החצר המטריה לא הובור עדין.

תבואות פרק ז' חצר הפנימית הארין שכט

הימים. רחוב אישר לפני שער המים נחטיה ח' א' דורשין בש"ס הוא בהר הבית. י) שער הדנים (פוז"ר) תרגם רב יוסף (רביה"ב ל"ג י"ד) מזבני כווריא¹). ולפי הנראה שהוא סמוך לבירכת השילוח שנמצאים שם דנים^{**}. יא) שער הסוסים (ירמיה ל'א ל'ט. מלכים ב' י"א ט"ז. שם כ"ג י"א).

העפל. תוכנתו בקצת מוד"ר העיר על טקום עין השילוח והיה בנין מבצר חזק מאד והוא ידוע עד היום זהה. זיל בעל המסבב משנת רפ"ב^{***}). וכראשו (ר' ל' בראש הסלע וההר שיוציא מתחתיתו עין השילוח) נראה בגין והיה כפר נאה עם כיפות אומרים בשם היה עוישה המטבח שלמה הטלך ע"ה עכ'ל. ידוע ותקובל שהוא עופל. ורי בנים אין בעל המסעות כתוב זיל ושם מעין גדול מ' השילוח בנהל קדרון ועל המעיין בגין גדול מיטי אבותינו עכ'ל. ירושלמי תענית פ' ג' ה'יא שאלו את ר' א' מאיטי מתרשלין על הגשמי שלכו להם אל כדי שהוא אדם עומר בקרן העופל ומשקשק את רגליים בנהל קדרון אבל בטוחים אנו בבעל הרחמים שאנו מביא מבול לעולם וכו' ע"ש. ובבבלי שם דף כ"ב ע"ב אל כדי שיעמוד אדם בקרן אסל וישבשך רגליים בתים וכו'.

¹⁾ לפניות ח' י' וכי ציוס הכהן נלוות כי קול נעהקה עצעל כלgit ויללה מן המנחה ואצל גדול מוגצעות הייננו יוצאי המתח גו' תיב"ג מן המנחה מן עופל. יוצאי המכחץ ליטזין זנכל קדרון. פילצ'י מן המנחה מצעל הטעפות טהור טני לנו עכ'ל. אלה אלהנו צחות מקוטט טועל הטעפות צירואלייס. ונראה לנו שכונת י"ע מאנקה כאו מאנקה למס ל"ל במלול וכפול חרגומו ע"פ וזה קכתן מן עופל (לה עוף). וייתל נלהה לנו מיש המנחה וט"מ לדבליו ט"ל מן נומלך ל"ל עופל. (ויחל כך אלהמי כן צנ█חהות מסילות*) וכןן לדבליו כי מכונה עופל צמאנקה כמו צמאנקה הניכל צמולדה (עמ"ז כ"ב י"ד) וסימן יוצאת צילוטלים צמאנקה ל"ל מוקס צין הטעומות (עין לט"י) הסל הגדיל נקען מה"ס. סקט צקלה לדולם"ז כניל.

*] ההשורה האתרכונה אחתית ונוטה זאת בכאן הדר"ק.

**) מה אין דא" בלא פי לא נמצא בשום מקום שבמי השלה (שהוא עין קטן או בהרכבה הסטובה לו נמצאו דנים) יותר נכון לאמר ששער הדנים ב" במוראה העיר על כי דרכיו הובילו דני הירדן.

***) הוא הנושא האלטוני הנזכר בסוף ספר שבחי ירושלים.

של תבואות פרק ז' הצר הפנימית הארין

פירוש ריש"י קורן אף שן סלע נבוה וכך שטו. ותוספות פרישו שם מקום עכ"ל. במק"ת אין שם מקום ולא שם שן סלע כ"א הוא בנין העופל הנזכר פעמיים ושליש בנהמיה הנ"ל^{*)}.

והנה מספר ותוכנות שערים אלה היה בחומת העיר בזמנם נחטיה עד זמן שהושיסו על חומת העיר כשאוצר לקטן. ובעת שנבנה העיר אחר החרבן ע"י האדריאן נבנה במדה קטנה ושעריהם מעתים. ולא גודע לנו תוכנות ומספר שעריה עד זמן ר' בנימין בה"ט (4930) שכتب זול: ויש בירושלים ד' שערים שער שקוראים שער אברהם ושער דוד ושער ציון ושער יהושפט לפניו בהמ"ק עכ"ל. והנה "שער אברהם" אין ספק שהכוונה שיוצאים בו ללכנת חברונה עיר אברהם (וזעדי היום קוראים השער אצל ציון (עין בסטוק) "באב האללי" ריל שער חברון הנקרא "האללי" אהוב ע"ש אברהם). שער דוד לפי דעתו הכוונה שער המערבי אשר סמוך לטבח הנקרא מגדל דוד^{**)}. ו"שער ציון" הוא השער הקטן (האישפט) שהוא ג'ב בשפולי הר ציון. ו"שער יהושפט" הוא הטורתי כישאכטוב בסטוק. וא"כ מוכח מדבריו שכגד צפון לא היה שער בזמנו.

בזמן המסכוב (5282) שניים מעטים קודם שנבנה חומת העיר ע"י סולטאן סליטאן היו לירושלים ו' שערים, שכتب זול: יש בירושלים ו' שערים א' נקרא "באב אלישבט" ששם היו נכנסים השבטים בעלותם לרוג'ל. וא' נקרא "באב אלעטוק" (ט"ס וצ"ל "עמדו"). וא' נקרא "באב קווטן" שם מלאכת הוצר גפן. וכי שערים מצד ציון עכ"ל. ועד היום נקרא שער המזרחי (שער יהושפט הנ"ל) "באב אלספאט". ושער הצפוני

^{*)} באמת צרכו רבותינו בעלי התיחסות כי לא הבניין נקרא עפל כיון המקומות, כאמור ורועל הדרכות של הר המוריה נקרא עפל, הראייה מהכתוב וסביר לעפל (דרוי"ב ל"ג י"ד), ועל העפל עמד מבצר הווק, ולכך נקרא גם מבצר הווק בשם עפל כמו עטל ובהן (ישע"י ל"ב י"ד).

^{**)} לפ"ז היו שני השערים סמוכים איש לאחיו, ולכך יותר נכון לומר כי שער דוד עמד אז בדרום העיר בתקופה השער הנקרא גם היה בשפת ערבית "שער הנביא דוד" על כי הוא סמוך להבנטה העגדת לפ"ז המסורה על קבורי טלבין בית דוד.

תבואות פרק ז' חצר הפנימית הארץ שלא

נקרא עד היום "באב אלעטוד". ונג' שטצד ציון הם עד היום "שער ציון" ו"שער המערבי" שנם הוא סטוק ובצד ציון. אולם "באב אלקוטן" לא ידעתו אולי הוא שער הסגור במוורה "שער הצפוני" שתכונתו סטוק לשוק החניות^{*}). והנה לפני הנראת שקדם בנות חומת העיר ע"י סולטאן הנ"ל כבר היז כמעט תוכנת ומספר שעריה כמו שהוא בזמנ ההז' ימוכת שחוטה שבנייה נבנה במקום חומה (הנפרצת) היינה כמו שאכתוב לקטן.

ומציאות ותוכנות השערים בזמנ ההז' כך היא: הי שערים הם. לצד הדרום סטוק להר ולעצם ציון (כברות מלכי בית דוד) שער הנקרה שער ציון ובל"ע "באב האليل"^{**}) כמו שבtabתי כבר. ולטורה שער זה כישיפולי ההר שער קטן ותוכנותו סטוק למקום שער האשפט הנזכר בדברי נתניה הנ"ל, זנקרא בל"ע "באב אלמנרבא" (שער של המערבים) לפני שיושבים שם הרבה טישמעאים מארץ המערב (אפריקה). בשנת תקצ"ד סתם אברהם פעשה אותו (כמו שאכתוב במלחמת הפלחים), ובישנת תר"א כשלבד מלך שטאטבול את הטלווה פתחהו וטבאים מים מטיען שלוח למכרו העירה דרך בו אבל לא מניחים לשאר העם לילכת בו כדי שהיה קודם תקצ"ד. לצד מראה העיר בקעה צפונית מקום התקריש (הר הבית) שער המזרחה הנקרה "באב אלספאט" (שער השבטים). לצד הצפון שער שכם כל"ע נקרא "באב אלעטוד" לפני שנמצאים בחומות היאעד עמודים^{***}), ותוכנותו

* הוא אכן סטוק לשוק החניות כי שיק הנקרה בפי המון בשם "הניות" הוא במרכז העיר. ונג' חונתו איננה מכוונת לשוק החניות כי יותר מזהה זום אי אפשר לומר שבשביל תוכנות זאת יקרא באב אלפתאנין אך הדבר פשוט שנקרא או בשם אלפתאנין ע"ש המערה הנדרלה הפוריה אליו הנקרה בפי אחינו בשם מערת צדקיהו ואצל העברים בשם "מדרת פתניין" (معدת עצם הנסן).

**) פ"ט וצ"ל "באב נבי דאהוד" (שער הנביא דוד).

***) זו החנו כל החקרים את טעם שמן אלה באמת קשה הימני גמורי הנופעים שהוא לפניו בנות החומה הנכנית. נקרא השער הזה נ"ב בשם "שער העמידים" זומו שהכיא המהכיא למעלה את דבריו המסביר משנת דס' ב', ונג' אם נאמר שנס בבחומה הקודמת עמדו העמידים הקטנים מצל לשעה, בcz' במעא אי אפשר לומר לאמר שעל שם העמידים הקטנים הללו נקרא השער בשם "שער העמידים". אולם בפתח המוזaic

שלב תבואות סך ד' חצר הפנימית הארץ

במקום שער בני מין (שער אפרים) הנזכר בנחטיה, (לטרוח שער זה כטו 300 פסיעות שער קטן סתום ולא נודע לטה ואמתי נסתם*). בצד המערב שער יפו שבו הדרך ליפו ותוכנותו במקום שער הגיא הנזכר בנחטיה **).

בצד טroroch חומת העיר היא חומת הר הבית (מכוון מול הבניין הנגדל שהוא על מקום התקדש) נמצאים בו שערם סתוםם באבני זואוטרים שהם שערי הרחמים שעשו שלמה המלך לנפול אסף א' לחתנים וא' לאבלים (עיין מסכת סופרים סוף פ''). וכן כתוב בעל כפוף***) וכן בעל עתרת אליהו. אכן ברור אצלינו שערים אלה מזמן ההוא, כי מצאתי בהן ציורים חרוטים באבני השערם שהם צורי דרך מנהגי היישמעאלים, ומוכחה שנבנו כזמן ממשלה היישמעאלים בירושלים. ולא נשאר מכל בניינים הראשונים שנבנו בזמן ההוא כ"א «כוחל המערבי» וקצת מזרחה דרום חומת העיר ונמ יסודות בניין ומכאן הנקרא מגדר דוד, כי בבניינים אלה נמצאים אבני שרוכם במעט בערך הנז' בירושטן בפסיפוז מבנייני המקדש כו' (ירושלים סנהדרין אריב"ח אבני י' אטאות וח' אמות ע''). אכן בניין שערים אלה הוא חדש ונראה לכל

שנמצא ברכבת בנטה הרכבה במדבא(שנעשה לפי השערת החיקאים בנטה או נטלה'נו) נראה כי משני עברי הרחוב שעבר על פנ' עפק הטירופוין לאמר שער הזה שבצפון עד השער הקטן שבדרומו עטדו עטורי שיש נבותם ויסים זאת הדבר הזה מוכיר נס רבים מהנישעים הקדומים), ואין ספק כי על שם נקרא השער הזה בשם «שער העטדים». דאה לך א' שנה נ' עמוד 133 אמר מסכת מזואיך נסלהה».

*] בבר העירונות לפעלה עמיד שב"ה כי השער הזה נפתח לפנ' חטיש עשרה שנה. ושם בערבית «باب אלאהרא» (שער העטדים) ואצל הלועית «שער הורדום».

**) מלבד השערם הנבראים נפתח במקצתו אסונית-מערבית שער חדש והוא נקרא בשם שער עבד אלחמיד ע"ש האולאנן ר'יה, ובפני הדתון שער החדש והוא נפתח לפנ' איזה שניים לבקשת כניסה הצוטחים למן יובל עולי ה'ם המתאבסנים בבית הבנטן אורחים הנдол אשר להם טחוץ לעיר, לבא דרבנן ישער העירה, וערידין אין לו דלתות.

***) סך ישן בתוכהו עמוד צ'ו. בבר הוכחנו שם ששער רחמים הנבראים בטס' סופרים היו בבראה אצל חומת הדרופו, והשם שער רחמים של השערם המתאים הלו הוא רק שם שהערבים קראו להם, מאשר בילוי מזחאת המצלל בטס' נגד השערם האלו תקובל תפלה בוותחים.

תבואות פרק י' חצר הפנימית הארץ שלג

טכיר וטבין בנני יטי קדם שאין מציאות יותר מאלף שנה ^{*}. ועתה אחקר ואהי שובר בחומות ירושלים, ובידיעת תוכנותם נדע תוכנת העיר בזמנ ההוא בזמן הרבן בית השני (וגם בזמנ בנייתה ע"י נחמיה).

והנה בדברי חcoil לא נזכר כמעט מטעם מידע זאת כ"א בדברי יוסיפון לrootים. ועתיק איזהו לקוטים בדבריו להגיא לתכליות מבוקשנו.

וישפר מתוכנות ירושלים בזמנו (בעת החרבן) זו"ל : נ' חומות לירושלים, אכן בשפט העמוקים העמוקים מאוד לא הייתה לה כ"א חומה א'. ובמקום אחר כתוב: ד' הריס בירושלם, הצד הדרומי הר ציון, בטרוח הר הטוריה (הר הבית), צפונית טורחת הר בית צטא^{**} (בית חdetaril חדש), צפונית מערבית הר אקריא (חקרה). ובמקום אחר כתוב עטף טעריפען (עין לעיל נ' בן הנם) מושך מעין שלוח צפונה ומפריד ומחلك בין הר ציון ובין הר הטוריה ואקריא. ובמקומות אחר: ירושלים נחלק לנ' חלקיים או עיר העליון כי עיר התחתון נ' עיר הר חדרה. (תוספה דחולין ס' ג' אנשי שוק העליון של ירושלים. ככלי חולין דף ס' ב' ע"א הנרסא אנשי גליל העליון. בתוספה סוף סנהדרין כחנניה בן עוזר שהיה שומע דבריהם מפני ירמיה הנביא שהיה מתנבא בשוק העליון וחזר ומתנבא בשוק התחתון. וכן איכה רבתי כפסוק על אלה אל והיכן אתון שרין אל בשוקא עילאה. מכל זה טוכה שנם בבית ראשון כבר היה שוק העליון והתחתון¹). וטהותי מספר ואומר נ' חומות היו לירושלים. א'

^{*}) בהשער זהה (חווצה וטניתה) ישנים שרידים מהתקופה הראשונה היא תקופת הבית הראשון עד התקופה האחרונה של העربים, כאשר בארנו כל זה בה"ירושלים" ש"הazz עמוד 24--28.

^{**}) להלן הוכחנו כי "בית צטא" הוא "כעתא" זקויה בהבעיות שבדור". 1) ולדעתי עליון כונס המכילה (לפני לי יי') וסיה ציוס פשוט כulos כי קוֹל לְעַקָּה מִצְעָלָה פְּדָגִים וַיְלֵה מִן הַמִּצְעָה וְמִצְעָלָה גָּדוֹל מִהַגְּנֻעָות הַלִּילָה יַצְנִי פְּמִכְתָּב. וכן שער הדנים חוכמו פימת נזילה פעל, וככל מחות הכל פנית וכל מלך מזלה פעל. המשנה, הסני, עיר הסני. מלך הסני (נמימה י"ח ט') ויהודה בן פקנולא על פועל מטה, וכן (מלכים ז' כ"ג י"ג) וסיל יונתן

שלד תבואות פרק ז' חצר הפנימית הארץ

טסבכת וטושכת מוגדל החזק עד מאד הנקרא "היפיקום" והולכת לוגדל כסיטמוס וכלתה באולם המערבי של בית"ק. ומצד השני טסבכת וטושכת מוגדל היפיקום הנ"ל דרך בעזה (בית צואה) לשער אנשי עוז ומשם פונה דרומה לעין שלוח ותפן מורה לבירכת של מה ועבורה אל המקום הנקרא עפל ותכל באולם התורתי של בית"ק והוא בה 60 מוגדים. ב' טסבכת והולכת משער א' שבחומה הראשונה הנקרא גינה (גענאנטה) ותפן ותסבך דרך צפונה את אקריא (עיר התחתית) ועלתה וכלתה ב מבצר אנטאניא. והוא בה 14 מוגדים. ג' טסבכת והולכת ג' מוגדל היפיקום וטושכת צפונה למוגדל פסעפינים והולכת עוד עד סטוק לבניין הילנא דרך טירות המלכים לבניין הכוכבים ומגיע לחומה הישנה בנחל קדרון עכ"ל. ויאמר עיד: ויהי כי רב מספר יושבי העיר ייחלו לשבת גם בהר הרכיע שרווא לצפון בהט"ק ול מבצר אנטאניא ויחל הורדים אנטיפס הראשון לבנות החומה השלישית הנזכרת בזמנ קיזור קלודיאוס להחזיק חלק זה החלוש ותכל אחר ימים הרכה גובהה 25 אמות ועוביها 10 אמות ויהיה בה 90 מוגדים ושם מוגדל פסעפינים אשר בו נראה כל ארץ ערב ויהודה עד ים הנדול עכ"ל.

ועתה נחקר על ג' חומות אלה לרעת תוכנותם. ומתייחס אחkor על מוגדל היפיקום כי הוא כנקודת המרכז לטבוקשנו. והנה זכייתי לדעת ולמצוא בתרגום יב"ע (זדריה י"ד י' וכן ירמיה ל"א ל"ז) שתרגם מוגדל חננאל מוגדל פיקום, וברור בשמש שכונתו על מוגדל היפיקום של יוסיפון. וידע תדע שהתרגם זה היה בירושלים בזמנ הורדים שבנה מוגדל זה על

גירוטם צמונם, נט הכוונה על הומיותם, הומו כפולה, משנה לטון כפוף, כי (טיטום ט"ו ה') כמו מאנה, וכן חינס י"ע וילדה מן פטנס מע פופלה (פיין נמיי ג' כ"ז) (צאמלינו מן עישל סול ט"ק, וכן הגייל פילד"ק לטון י"ע מע פופלה. בכך לטון וצילוס לט"י "עגל עופות" סול לטון פליטה כמו שכתבתי כזיר, וסול חלק רכמי השדי. הגבעות סול מהות סל ליאן וככל קקלח, מכתש הול חלק סנוק, כדמת נוכחת, לעט סול מהות ומלק עיל המפטונה צזיכיל יוסיפון, י"ע עפלגס נמלח דקילון, וסול חלק לפונית מצחית העין, (סלי מצחה דע י"ע ע"ה).

תבואות פרק ז' הצר הפנימית הארץ שללה

תכונת מגדל חנナル) וקרוו בכך על שם אהובו שיר צבאי היפיקום שנרג בטלחתו. וא"כ ידע בידעה ברורה שתכונת היפיקום בטוקום תכונת חנナル.

ולפי שכחתי לעיל מוכח שתכונת מגדל חנナル לטרוח שער הצר המטרה. ולפי דעתך היהת תכונתו על הגבעה נבואה שהיא לצפון הצר המטרה וכמעט שטעה הנדולה הידועה ומקוללת ליזנוי הארץ ישיה המערה (בית האסורים) שיישב שם ירטה (ומראים שם עד היום הבור שהושלך בו) היא בחתית סלעים גבעה הנזכרת בתוכנות המקום הוא נכון מאד *) (וכמעט נראה) שהוא עליו בנין מבצר א'.

בית צואה. לא נודע לכל מחקרי הארץ איה תכונתה. אולם מצאתי בירושלמי סנהדרין פרק כל ישראל ה"א וז"ר"א בשם ר' לעזר וכו' את מוצא בשעה שהוא הנבי בא לקטרנו היה כורך למקומות טומאה וכובש את פניו בטוקום טומאה לומר שאין שכינה שורה במקום טומאה הדא היא רכתיב ויאטר ה' אל ישעה צא לקרוא אחו ונוי אל קצה תעלת הבריכה העליונה אל טסילת שדה כוכם וכו' עב"ל. מכאן מוכח שמהוזה הבריכה העליונה נקרא מקום טומאה. ולפי דעתך שם היהת תכונת בית צואה הנזכרת שירדו בצד עמק שהוא שופכיוזאות חלק העיר הוא. שער אנשי עין לא נודע.

חומה השנייה. לפי דעתך היה היהת לפנים טחומה הראשונה והיא שבנה יונתן פכב"י באמצעות העיר להפריד אקרוא מהשוק שלא יכולו לשוב ולכוא יושבי אקרוא (היוונים שישבו שם) בעיר כמספר יוסיפון בטוקום אחר.

שער גינת (גינאת). אילי הוא מה שנקרא במסכת מעשיות (פ"ב ט"ה) גנת ורדיס היהת בירושלים ותוכנותו למערב הר הבית (מדות פ"א מ"ג עין תויו"ט) וחומה זאת קטנה היהת. **חומה השלישית.** "מגדל פסעפינום" לא נודע. "בנין

* עיין לטعلاה עמוד שכ"ח בהערה.

שלו תבואות פרק ז' חצר הפנימית הארץ

הילנא" מצאתי בספר יוחסין ק"ז ע"ב (דפוס אמשטודם) זו"ל ומונבזו הטלך הוליך לירושלים עצותיה (של הילנא) עם עצות אחיו יזאתיש ניקבום בכבוד גדול בירושלים בקר שעשתה היא בהיותה בירושלים הלא הוא קרוב לירושלים כי פרסאות (ציל טיל, וכן מצאתי בספרים אחרים) עכ"ל. והנה אמרו קברים בירושלים משטע שקבע שם, ואח"כ אמר הלא הוא קרוב לירושלים כי טיל מוכח שאינו בירושלים? וכונתו בימים ההם היה בירושלים ר"ל בקעה העיר אכן בזמנו ובזמןנו היא קרוב לירושלים כי טיל. (ומיל הוא שטהטי נ' דקים וא"כ כי טיל בחזי תחום שבת)بعث לא נודע*).

מערות המלכים. כל החוקרים גלו טחש טערות אלה ולדעת תוכנותם, ואחו דעתם בזה. אמרין במסכת עירובין ס"א ע"ב שטערת צדקיה גROLAH מאור (בתנוחמא פ' ב打交道 נזכר שהיה י"ב טיל, וברבה הנרסא י"ח טיל). ומצאתי בדברי הטעב הנילו"ל (בדברו משער העיר) וא' נקרא י"ב אב אל עטוד וסתוך לו המערה של צדקיה שהלך עד יrhoו כזכור בדברי חז"ל הרבה יהודים ספרו לי שהלכו בה טיל והוא כסוס ורכבו ורומר בידו. עכ"ל. והנה אין ספק אכן שעל מערה זאת בין היוסיפון מה שאמר מערות המלכים ר"ל צדקיה המלך. ובפ' הנרא היא מערה קבורת כלבא שבוע שהיא מכונן לצפון באב אל עטוד בערך ט"ו דקים**).

*] המערה הזאת נודעת עד היום והוא "מערת המלכים" בפי תני הארץ, ומערת כלבא שבוע בפי אחינע ועיין בהערה הסמוכה.

**) המחבר עירבב מה שני מקומות הרחוקים זה מזה. טערת צדקיה ושהוביל הטעב משנת דס"ב היא מתחת להרמה הנוכחית וסתחה בתיק החומה מבחוץ סמוך ל"bab אלעמור", וטטרת היהודים קראה אליה בשם "מערת צדקיה". ובבר העירוני בפתחו ורחה" פ"ז בתוצאותנו עטוד קט"ז כי אין כל ממש בהטורה הזאת. ורק מאשר כי היהודים יושבי ירושלים יראו ללכט בה עד סופה, לנין חשבו כי היא עוברת עד יrhoו, אך באמת ארכה רק אלף רגלי, ונש אנכי הלכתי בתוכה עד קצתה, והיא עוברת מתחת חלק הצפון של העיר הנקרה לפנים בשם "בעתא" ובעת בשם "bab chastaa", ובירור הדבר כי המערה הזאת היא רק מחצב שטמנה הוציאו אבני לבניין הבית, ומערת

תבאות פרק ז' חצר הפנימית הארץ שלז'

כבר כלבא שבוע *)

כחצי תחום שבת לצפין שער האטוני עה"ק הנקרא כאב אלעטורה, מעט מזרחה מאם הדרך המושך צפינה, גרד כבתוך עט ונתצא שם מקום רחוב ופניו (בלא כיסות) טוקפת מאורבע רוחות בחומה טסלע ההר. ובצד הדרום נמצאים בגנים וקברים ארוכה טעשה פלא והפלא חדר חדר בתוך חזרים קטנים. ובתווך הכתלים הכוכים ויכולים נפסלים וחצוביים בתוך הסלעים ובעמוק הארץ. ובעת הרכה מהם ריקנים, ומהם סתוםים ומכוסים שנראה שנמצאים קבורים בתוכם. וקיבלה ביד אחינו [יושבי] עה"ק ששם כבר האציג העתיק הטפורים כלבא שבוע ובעת עשר שנים חפזו היישמעאלים ע"פ סיבה שלא במתכוון אצל טערה אחת שמה ומצאו עצמות נרוליות בעצמות ענקים בני הנשיילם, עצמות בני אדם. ומלאת הטערה והכוכין אלה הם מלאת קדמוניות כאלוים שנה ויתר. לנראה וכנודע לכל טבן מלאת אנטיקין. וידעו שתכונות הקיימים הזה ה"י בזמן שירושלם על חילה בזמן הבית בתוך העיר מציאי, הכוונה בתוך החומה השלישית כשהארכתי לעיל ע"פ עדות נאמנה ליטיפוזילרומיים ע"ש היטב**) . בזין הכוכם לא נודע. וטובה שתכונתו בטישור עטן קדרון אשר זכרתי ריש פרק זה שהוא צפונית ירושלים נומה מורה, והגעה לחומה הישנה בנחל קדרון. יש לדرك הלא לא

הטלבים שהזכיר היוסטיכון היה הטעה הנקדאה נס בס' ילדי הארץ-קובץ אלשאלאז'ין זיהה קרוא היוסטיכון בשם "קביה הטלבינית", והיא רחיקה מהיזמת האסון של העיר בערך ט"ז דקים ועומדת סמוך להדרך העולה שכמהנו אחינו יקרויה להטערת הזאת "טערת כלבא שבוע". וכטפרנו היירושלים" שנה א' מאמר"קבבי הארץ הצבי" עמוד 93 אהנו את שתי הפסורות האלו, ריל כי העשיר המהולל כלבא שבוע (אשר שמו העצמי לא נזכר בתלטודה) אשר ח' בס' ישי הבית השני הוא אחד מבני הילני המלכה (אלמת אדי-אבני) יעו"ש ותטערת הזאת שיכת בעת לממשלה צרפתו והראשות לכל איש לבקירה חנה.

*) הוספה טרי תבואה דף ל"א ע"א.

**) המחבר מוסיף לסמל' כסטרו טרי תבואה (שת) איך התירו לקבורי בפניות העיר וטסקנותו כי בתוך החומה השלישית שלא נתקדשה ע"י עזרא וב"ד מותר ה"י לקיים קברים. אך לא צירך הוא, כי ברור הדבר שנס החומה השלישית לא הגעה עד מועד קברי הפלגים או כלבא שבוע.

שלוח תבואות פרק ד' חצר הפנימית הארץ

הוביר בחומה הראשונה (היא היישנה) שמתאפשרת עד נחל קדרון ב"א לאולם המערבי (והמורח) של בהט"ק. ונראה לי, שככל חלק המורח ישל בהט"ק הייתה החומה הראשונה, ר' ל' שחומת בהט"ק בצד המורח הייתה חומת העיר (על דרך שהוא היום הזה) ובניני בהט"ק הגיעו והתפשו סטור לטנדל הנNAL וחצר המטריה (בצירוף מבצר אנטאניה אשר אזכיר לקטן). וכן נזכר ביוסיפון שהכיפות הבנויות מתחת לחומה בצד המורח להר הבית התחסובבים על נחל קדרון אשר היה עובר מתחתיים. ומ"ש בתוספתא דכלים פ"א (זבחים קייו ע"ב) מפתח ירושלים עד פתח הר הבית מהנה ישראל וכו', הכוונה מני רוחות. אכן מצד המורח הייתה סתת ירושלים פתח הר הבית, כי החומה א' לשניהם.

ואף שלא הזכיר היוסיפון בכך שהנעה החומה בעיר עד מחוץ הר המשחה, אולם מצאתי במקומות אחרים שכתב בספר תלחות היהודים זיו"ל וחלק (החומה) שטושכת משילוח מורה, גלקטן כתב זיל לשטען (הפריע) הייתה עיר העליונה וגם החומה הנדרלה עד קדרון. ומחומה היישנה כל מה שטסכה ועילה משילוח מורה עד חצר טונבו גם המעיין (שילוח¹⁾) ואקרא הוא עיר התחתונה עכ"ל. (עד היום מראים לצפון טיקום המקדש בנין חרב גדול וקוראים "בנין הילנא הטלבאה", הוא לפ"י דעתך חצר טונבו הנזכר שהוא בן הילני בנו רע²⁾). וכן בספר מכבי"א י"ב ל"ז זיל ויהי בהקהל העם יוכל לבנות כי החומה אשר בעבר הנחל מורה נפלה ובן חלק החומה היה אשר גקרה כאבנאותא

¹⁾ וכן מוכם מלצינו שם ל' ו' כ'. וכך מלצינו אמרת ד' ט' ה', בס טzieloth וכל סמעיניות סי' פון פון לעיל יט כתילים צלצליים. וכך יט ליסצ'ה מהומת נצלה נל' פני סמעין ופמוך לו מעט וכך סמעין צעלס כת פון מהומת³⁾.

²⁾ כן הדבר באטה כי הבנייה למי השלח הי' מהווים לעיה אולם מה שכתב כי החומה נטשנה משילוח מורה, בונתו מעבר השני של השלח (שנוביר להלן ממנה) וגטשנה לצד מורה על פני הר העסל עד קצחו המורה, וכזה לא יש סתירה בדבריו. וחומרה העיר לא נטשנה בשום אופן להלאה מנהל קדרון.

³⁾ הבניין הזה הוא שריד מבצר אנטוניאו, רק ההמון יקרא לו "בנין הילני הטלבאה".

תבואות פרק י' חצר הפנימית הארץ שלט

עכ"ל. לפ"י דעת ישׂוֹךׂ זה מלשׂון פנִי תְּאַנִּים כָּפְנִיּוֹת דְּקָלִים (והוא סטוק לבית פנִי אשר אָזְבֵּר לְקַמֵּן שֶׁנְמַצָּאִים שָׁם בַּהֲרֵי הַזִּיתִים (הדרומי) פנִי תְּאַנִּים וּכָפְנִיּוֹת דְּקָלִים*). מכל דברים אלה מוכחת כמובן שחילק מחומרה הגיעה עד הר המשחית שהוא לטרוח עין שילוח ושם הייתה תבונת כי בצעין הנזירים בטסכת שבועות ט"ז ע"א**). ועוד היום נראות שם איזה חרכות מחומרה זאת והוא בכפר סילוואן*. אכן הר המשחית שהוא לטרוח מקום המקדש וראי היה מחוץ לחיטה. לכן שנגה גדולה היא מה שאמרו שבראש הר זה ציון חולדת הנביאה, הלא אמרינן בירושלמי סוף טסכת נזיר (והביאו הרומכ"ס פ"ז מהלכות בית הבחירה) קברי בני דוד וקדב חולדת היו בירושלים ולא נגע אדם בהם לפנותן מועלם וכי מחלוקת הייתה שם ומשם הייתה טומאה מקורה וזוצאה לנחל קדרון עכ"ל (ועיין סוף טיש"ט). נאי אפשר לומר שמקומות זה היה בתוך העיר. וסתך לדבריהם הוא לשון הנ"ל ב' בצעין היו בהר המשחית שטוח שגמ הר האיתים היה בתוך חומת העיר. אכן הוא דוקא

*] המקרים ק א פ נ א ט א אין לו כל ידם עם בית פנִי כי הדאשון כי במודד המודח של הר המיריה והשטי הי' סביר לבית הינו שהיה בטעור המודח של הר הזחים (ונודעת כתיבת אצל כל התמים בשם "אלענירא"), לא בהר הותם הדרומי צדעת המחבר.

**] השעדרתו זאת כי חומת מורהית דרומית של העיר נשאה על פנִי החלק הדרומי של הר הותם הנקרא בשם "הר המשחית" מיטעת ומופתעת כי לעילם הי' נהיל קדרון אשר בין הר המיריה והר הותם מחוק לעיר. ומכלב הכתובים העזידים על זה מוביחים נ"ב דבריו רז"ל בתוספה (ב"ב פרק א') אצל הפסטור שקרבי מלכי בית דוד זולדת הנביאה היה בירושלים, כהוב מפוזש כי מחלוקת היה להם כי היה מוציאת הטעמאות לנחל קדרון*. והיסוד אשר עליו בנה המהדור השערתו זאת יסוד דעתו ומושעתה הוא, כי המלאות "בדוד המשחית" הוא ט"ס ובמקומם צ"ל "בירושלים" כמו שהוא במקורו בתוספתא (בחדורי פ"ג) אלא שאמו אמר שמי בצעין היו בירושלם לשם דברו. ואין כל ספק כי הנירטה החומת היא המכונה, והשתי בצעין היו בירושלם עצמה לצפון מקום המקדש. (ומרכיבת ההיקרים משעריהם כי הדש "בצעיתא" שנkirא ביום היביאת השני לחלק צפון מזרח העיר מקודם בשני בצעין האלו) וכנורע צפין ירושלים הוא כל-מישור. ולכן יצדקו סוף דברי אבא שאל: "אםני מה לא קדשה מפני שתורפה של ירושלם וניהה ליבש משפט".

שם תבאות סדק ז' חצר הפנימית הארץ

חלק הדרומי של הר הזיתים שהוא לטרוח כפר "סילואן" מצד מעין השילוח, אבל הר הזיתים הצפוני לא היה בתחום העיר ושם עמד חיל הרומים בזטן הטלהמה כנזכר ביסיפון. ובאמת ציון חולדה לא נודע בעת ותיכונתו בלתי ספק בצד דרום מקום הטקדים סטוק לתכונת בין החומות (עיין טידות פ"א ט"ג בת"ט). וכבר עמד הרימ"ט בתשוכתו ח"ב חלק י"ד סיטן ל"ז על הדבר זה אין אפשר שציוון חולדה שמראן בהר הזיתים בתחום העיר ע"ש). והנה חומה הראשונה שהזכיר היוסיפון בלתי ספק היא הגדנה ע"י נחטיה, ובצד צפון הגינה עד מקום חופה הנמצאת. וכן נראה עד היום כי סוד החומה לטרוח באב אלעטוד מאבני חומה הראשונה וביסוד חומה המזרחת (בקצתה מוצ'ס) ובו יותר בקצתה מזיד'ר) נראים מאבני חומה הישנה. אולי הצד הדרום לא נשאר ממנה, ומוכיח שהגינה עד סטוק לעין השילוח, וכל חלק זה עד קצתה מקום הטקדים בכלל עופל היה. וסנה (אהיכ' מעת מזרחה דרך סילואן) אהיכ' צפונה קצת דרך גיבן הנם ואהיכ' מעת מערכה ושם הייתה תכונת שער האשפת ואהיכ' דרומה עד סטוק טול (מערב) עין שליזה. (והנה נמצאות שם בני בן הנם ב' חומות המזרחת והמערכית זהה בין החוטות), ואהיכ' סונה מעורבה ומסכנת את כל הר ציון והולכת בעמק רפאים. ועד היום נמצאות הצד דרום הר ציון חרבות החומה זאת. ועוברת צפונה יותר למערב מהומה הנמצאת. ונראות שם קצת חרבותיה ומושכת ועוברת עד סטוק לשער האפוני סטוק לחצר הטטרה (מעט יותר צפונה). עד היום נראה ונמצאת חתיכה נחליה מהומה הראשונה לצפון

* דבריו אדות ציון חולדה הגיבאה אמתים ולהלן עד שמי'ה הבאו מאמר מיהר אדות כבר חולדה מצפיז פדי תבואה, אולי מה שאומר כי הר הזיתים הדרומי הי' נ"ב בתחום העיר, זה שננה וטעות כי נחל קדרון עובד גם על פני חלק הדרומי של הר הזיתים ומהאחד עם ניבן הנם, והיא הי' תמיד מוחץ לעיה, ומה שנאמר באנטה שבוועת ט"ז ע"א, ב' בצעין הי' בתה הטshaה ובו' הוא ט"ס ובאנטה צילביirlsalם בטו שפזרש בתומפה דסנ dredrin פ"ג, וטעלם לא הניע ירושלים מצד מורה אטילו לכאלה פאדר הר האדריאנו ר"ל כי סוף האחד האחד של הר הטירה הי' גם ביתו הבית השני סחיק לחומות העיר.

tabo'ot סוף י' חצר הפנימית הארץ שמא

חומרת העיר בערך 10 אמות. וסמוך לשער הצפוני (באב אלעמור) למוֹרָחוֹ טול חצר המטרה נמצאות בתחום חומרת העיר חרבות בנים מפואר וחזק עד מאד והוא סלעים כיסוד להומה. ולפי דעתו היא חרבת בית המלך שהייתה סטוק לחצר המטרה^{*}, כנזכר בירטה ל"ב ב' נחטיה ג' כ"ה.

וכמעט לא יש ספק שתכונת חומרת העיר הנמצאת היה תכונת חומרה הראשונה כ"א מצד הדרום חומרה, ומגדל אנטאניא שהזיכיר היוסיפון שתכונתו לצפת"ע בהטיק ו מבצר אקראי, כל אלה תכונתם לפנים מהומרה הראשונה, וכבר היז בזמן נחטיה כ"א שהויספו ובנום אח"כ למבערים ובבניינים גדולים, ואולי הם מגדל היוצא, הפנה, המקצוע וגוי ע"ש.

ומחוותה השניה והישליישית כמעט לא נשאר שריד ופליט כ"א למערב חצר המטרה פר' אמות, ומכוון לצפון "באב אלעמור" נראות על גבעה גבואה כחרבות וכיודות בנים ו מבצר אולי שם הייתה תכונת מגדל פסעינים. וכפי שכתבתי מוכחה שהגיעה חומרת העיר עד סטוק למערת כלבא שבוע^{**}) וכן כתוב היוסיפון שהיקף ירושלים היה 33 שטאטיען (99 רקים, לשעה ובישליישית) וצעת הקיפה בערך שעה וידקים ונוסף על הקיפה בערך חצי שעה. ויצאתי מנדרי לכתוב דבר שאין נוגע לנו אחינו ב"י כ"א לאמתת הנוצרים, אולם כי ידעת כי אוחבי חכמה ואמת לא ינורתי להודיע להם כי טעות גדול הוא להאמין שכבר ישו הוא במקום שאומרים בתחום העיר, כי לפי תכונת החומות הנזרות מוכחה וברור כמשמעות המקום ההוא לפנים מהומות העיר, וזה מז הנגע בידוע מדברי חז"ל שהמקום ההוא היה לפחות כי אמה מחוץ לעיר. והם מציריים ציריים שונים מתכונת החומות העיר בזמן ההוא כרי. שהייתה תכונת המקום ההוא חוצה ואומרים שמנדל היפיקוס של יוסיפון הוא מבצר מגדל דור שהוא

*) הסלעים האלי הפה רך בליות מצע הרהו ואין חרבות מבנים מפואר והויקי פואב אין מה ראי כלל. ובבב' העירונו למללה כי האסודה של חצרה אטירה בדוחות היא.
**) בן דامت, ולא כמו שנכתב למללה כי מערת כלבא שבוע הייתה בתחום העיר.

שמב תבאות פרק ז' הצר הפנימית הארץ

למערב העיר, וזה טעות נטורה במו שהבאתי בשם תיב"ע כי היפיקום הוא לצפון העיר, וא"כ תוכנת קבר והוא אפילו לפנים מהחומה הראשונה.

ומה מאד הטוהים דברי הר"י אברבנאל בפירושו סוף זכריה שכותב זו² לאמתת מה שאמרו המספרים הרומיים שטיטוס החיריב ירושלים ונתקע חומתיה ושרוף את ביתה ושאח'כ אדריאנוס קיסר צוח לבנותה ושלא נבנית באותו מקום שהיתה בראשונה בדיק אלא קרוב אליו, והאות על זה שהנה ידוע שבא"י וכ"ש בירושלם הקדושה לא היו מקברים המתים כ"א מחוץ לעיר מפני הטומאה, ולכן היה בהכרח כבר הידוע מחוץ לעיר במקום שבו קוברים הרוני ב"ה, והנה עתה קבלה ביןיהם שקבעו אשר נקבע בו הוא בתוך ירושלם במרכז העיר לשם עושים היום הנוצרים בית קדושתם, והוא המוכיחה שישוב ירושלם היום אינו באותו מקום עצמו שהי' קודם החרבן וישנתישבה העיר באותו מקום שהיתה בתחילת בית הקברות ע"ל. אלטלא ראה דברי היוסטיפון הנזברים וידע הוצאות לא היה אומר כך לדחות הוצאות והטפורה מטה מפני קבלה שליהם ונחפוך הוא לדחות קבלה היא מפני הוצאות. ובבר דבורי עם חנמי העמים בדברי זה והODO לדברי. ויסוד טעות זה הוא מזמן העלענא אם קאנשטיינטן כי היא כומריה בנו על אותו הזהבנשיה גדולה והראו אותן מופתים להלהיב בלבד העם אמונהם.

הר המוריה. הר הבית. מקום המקדש.

במסכת מידות ריש פ"ב : הר הבית היה ת"ק אמה על ת"ק אמה, ובcutת לא יש לו תפונת הר כ"א בצד המזרח והדרום, כי שם תוכנות נחל קדרון ועמק רפואיים. אולי בצד הצפון והמערבה לא נראה בהר, כי מדוב החרכות שהיו בע"ה שם כבר הושווה עמק סכיבת ההר בבי רוחות אלה. ובcutת שם מקום רחב ונקרא "מקום מקדש". תוכנות גובהו 2280 רגלא^{*} (מפני מי הים הנגדל), גובהו

*[...] כבר העידנו לעלה עמוד שצד כי לפי המדידות המדוייקות נובה ההו 2280 רגלא.

תבואות פרק ז' חצר הפנימית הארץ שמן

מנחל קדרון 141 רגל (כ"י תבונת הנחל 2139 רגלו). ארכו (מדרום לצפון) 1489 רגל ורוחבו (מטווח לטריב) 995 *), וכל רגל בערך חצי אמה יعلاה בערך ת"ק על תש"ג, וטוכה שבארכו נכל ג"כ חלק שהיה לצפין הר הבית (טברן אנטאניא). ובכ"י יוסיפון ששמען מככ"י כבש אקרא ונ' שנים יום ולילה חסרו מהר אקרא וטביבותיה עד שנעשה כמשור. ובכ"כ שהיה בתחילת עמק רחב בין הר אקרא ובין הר המוריה, ובזמן שמען הנז' מלאודו יושבי העיר לחבר העיר עם בית המקדש**).

חומות המקום הזאת (מקדש טקדים הוא הר הבית) צעד הימזר והדרום היא חומת העיר (ר"ל מוד"ר), וחומת המערבי של המקום הזאת, הוא "כוטל המערבי" הידוע שהוא כוטל הר הבית, גבשו בערך 60 רגלו***). בחתתו 9 שורות אבניים כ"א בערך כי או ד' אמות אורך וב' אמות רוחב וכן גבה****), ולטולה מהם יד שורות אבניים קטנים מלאה (כנראה הוא בנין חדש אולי מעומר), באמצע מקום מקדש הנזכר נמצא מקום מרובע ישבחו 14 רגל ובאמצע מרובע זה בנין המפואר הנקרא "אלסאקרא" (ר"ל אבן קשה ע"ש אבן השთיה שנמצא בו) הנבנה בשנת 4397 ע"י "עומר בן קטע" (עיין מקומו). ועל כל הבניין כיפה גדולה

* ובדת הטטר (לפי המדידות המדוקאות של האדריכל ביראטה דרי' צ. שיק)

עליה ארכו בצדה הממוצע ביחיד עם עובי החומה 482 ורוחבו 302 מטר.

**) הר אקרא הוא בצפון-מערב העיר, והוא מנabil את הר ציון לא את הר המוריה, ורק הר בצתה הוא בצפון טורה העיר ומנabil את הר המוריה, ולכך אין ספק שהוא שיש ובמקום אקרא צ"ל בצתה.

***] כוטל הערבי הידוע, לאחד המקום שאצלו הרשות לאחינו להחסלל הוא רק חלק קטן מהחומר המקורי של מקדים, וחלק גדול ממנו נבנה בהוצאות הישמעאים וגם מהוין להחריזות אצל שער הקטן (שער המערבים) של חומת העיר, והחלק היותר גדול נחרב והוא מוקף במבנה. נובה "כוטל המערבי" בדיקת הוא 18 מטר, אך לא כל הבותל יתראה לעינינו, כי הלקי היותר גדול אשר בו סדרוים 19 נדבכי אבן גדולים ספונים וטמון תחת הקירע הנוכחות.

****] אורך כל אבן הוא בערך 1.50 מטר וגובהן כמטר ויתר, ושתיים מהנה (את בטקווע הצפוני ואחת בטקווע הדרומי) ארכיות מרבעה עד חמישה מטר.

הארץ הפנימית ח' ז' פרק תבואות שמד

שאכוסה בעופרת שחורים ובכותלים ואצל החלונות לבנים רכועים
מכוחם יוקים אדויטים שחורים לבנים. הלבני זה שטונה זוית
60 רגל ארכו ובדי רוחות נמצאים שערים ופתחים עם אלמים,
ובכל רוח וי' חלונות ובדי רוחות אחרים ז'. בפנים הכותלים לבן
ויש בו כ"ד עמודים כ"א גובה 20 רגל, ט"ז מהם נושאים הכיפה
הגדולה שנבאה 90 רגל וקו אלכסון 40 רגל. וחלק הפנימי
מהבית הנגדל הזה מוקף במסגרת ברזל ועד ישם הולכים היישמעאים
להתפלל ופניהם דרומה, וחלק הפנימי הטוקף הנזכר מוקף במסגרת
עיזובתו מסגרת זאת נמצאת אבן השתיה והוא אבן נдол לבן עגול
בתקיפו בערך 80 רגל וחסרו מתחתיו עד שנראה כתלי באוויר
בערך ה' אמות (ומוכחה שהחצרו ונאלט מהר הבית כה' אמות
בי בזמי הוא גובה מז הארץ נ' אכבעות כניכר יומא פ"ה מ"ב*),
(עיין תשובה רדב"ז ח"ב ס"י תרל"ט) אבן הוא מחובר בתוך הארץ
מצד א' ועשוי לו סטיבת עץ שלא יפול. והישמעאים מכבים
אותו ואומרים שהוא בא מגן עדן ועליו ישך אברהם בעת העקידה
ומראים בו ה' אכבעות ידי אברהם. ולטעלה הוא טcosa בגד
משי אדום, ובכל מקום זה מתחתיו מערות וחוליות לכל רוחות,
אבן הם מפחים לרדת שמה כ"א מהילה א' יודיעים שבה הולכים
toplkom זה לבני "אכטא" הנזכר בסטיך.

לדרום בניין זה בקצתה הדרומית מקום מקדש נמצא עוד בניין גדול ארוך הנקרא "מדרש שלמה" (שורש שם זה לא יצאתי בשום מקום ולא ידעתו) ובלו"ע נקרא "אלאכסא" (ר"ל בית התפילה החיצונית והוא הצפונית כי להם ני' בתי תפלה מפורטים א' בטעקן וא' בטעדינן וא' בירושלים והוא במדרש שלמה הנזוי, והנה היא הצפונית מכל ני' אלה. שם "אקסא" כולל גם בניין "סאכרא"). סטוק לבניין זה נמצאת מערה א' גדולה

מלבד שא' אפשר לומר שנאכל מחר הבית כל כך גם הפסדיות המדיניות מדאיות לדעת כי אי אפשר לומר שהתקום זהה לאמר טקופ האבן הי' בקדש הקדשים. ולבן טשuder האכם דר' שיק כי האבן הזאת איננו אבן השתיה כ"א אחד מיסוד המזבחו. ועוד מהות אבן השתיה ראה מאמר "אבן שתיה בה ירושלים" ברוך הי' ח"ב עטיר ۱۵۱.

תבואות פרק ז' חצר הפנימית הארץ שמה

בתוך הארץ ונמצאים בה עמודים גודלים וחרבות הדומות לחרבות בעל ביך ותדרתו. גם נמצא שם ארון א' גודל ועליון מכסה רחב הכל מאכנים גודלים מאד ולא נודע מה הוא בתוכו, ובנראה הכל מזמן שלמה *).

בכל פנות טkom המקדש נמצאים שומרים ביזם וכלייה מהישמעאים בשפודות ברזל בידיהם (והם אנשים מקודשים בלבד "דירושי") לשגור כי לא יבוא זר בתוך המקדש ה' **). והנה כל המזיאות הנזכרות מסתממת עם דברי חכז'ל כי תכונת בנין הנגדל אשר בו היה היכלוקן במעט יותר קרוב לקצה המערבי של מקום המקדש ('הר הבית'), ורחוק מזה לצד האצוני (בעת גוסף עלייו ר'ג' אמות והוא רחוק מקצתה הצפוני בערך 370 אמות וטוכה שהוא רוחק 120 מקצתה הר הבית הצפוני ***) ורחוק מזה מקצתה המזרחית דיזור מכולים ****) מקצתה הדרומי (ע"ז מדות ריש פ"ב ות"ט כד"ה רוכו מן הדרום).

רוב היישוב בעיר היה בצד דרום וממערב של הר הבית, אולם הצד המזרחי לא היה כלל ועיקר, כי כבר כתבתי שחוות הר הבית המזרחי היא חומת העיר ***** (ע"ז יומא ט"ז ע"א בראשי כר' ומכיוון ורואם) והר הזרחי לא הדרומי הוא הר הטישית *****) הייחזק לעיר וא"כ לא נשאר מקום להיות שם ישב.

*] עמודים גודלים נמצאים בה אך לא חרבית ולא ארון אבן והעמודים האלה נבנו בעת ישור ההר ע"י הורדוט, ואצל התו"ם נקראת המערה הזאת "ארונות הפלך שלמה", על כי בהרבה מהעמודים קבועים טבעות, ויחשוב כי נקבעו לקשיות החותם.

**) משנת תמד"ז והלאה אחרי מלחתת קריים הרשותה המושלה הרומאנית יר"ה לכל איש טאהר אמנה ות שזו לבקי את המקומות, וכל הנוסעים והתהים יבקשו אותו ואת מערותיו, ואין מוהה בידתו, ורק לבלי ישנו בהם נערים צובאים נהננים לקחת עליהם שוטר טביה מועצות הקונסול או המושלה יר"ה.

] ר'ל מעץ הר הבית מלבד מבצר אנטוניא שנוסף עליון ונחצב נ"ב להלן מאננו *]

****] ר'ל טרתקו פחת מקצתה הדרומי טלבל יתר הזרחות.

*****] החפירות החדשנות הראו לדעת כי במדקה ט"ז אטה מהותה המזהה של מקומות המקדש עמדה חומרה שהיא הקיפה את העיר, אך בפי' נטען הדבר כי מצד מזרח הר הבית כמעט לא הייתה יישוב.

*****] כבר הערוינו למעלה עוד שם על הטעות הזאת.

שםו הבודאות פרק ז' חצר הפנימית הארץ

ולכן דברי רשי סוכה נ"א ע"א בד"ה שלא היה פארד הם ע"פ אונדר הדעת, שמדובר משמע שגמ לצד המזרחי היה ישב זה אינו כשי. והאור הגדול מתרפסת למעלה מהוות ובנני המקדש גם לצד מערב דרום וצפון אף שלא נראה עצם המאור כי כותלי המקדש הגבוהים מפסיקים עכ"ז היה בכל העיר אור גдол.

הר הזיתים. בלי"ע "ניבל טור".

הוא נקודת הנבואה בכל סביבת העיר, ונחל קדרון מפסיק ביןו ובין העיר, ומה שנזכר בספריהם הראשונים (וביויסיפון) שתחים שבת ביניהם, הכוונה חלק צפוןית הר הזיתים, ושם באחת כטרח זה בינם. ויש לו ג' ראשים חלק דרוםית הר הזיתים (למורח בספר "סילוואן") הוא "הר המשחית" (ט"ב כ"ג י"ג). ובראש הר זה מצאהי מקום הרבה ושמות והישטעהלים קוראים אותו "בית אורהאנא" והוא בית הינא הנזכר במקצת פסחים נ"ג ע"א סני בית הינאי, וסוף כתובות כפר הינא (והנוצרים קוראים לכפר "אצראיא" (עיין אצל) שהוא בשליש שעה לדרום הר המשחית "ביתאニア" ר"ל בית הינא. לפ"ז דעתינו שהוא כוונתו במקום שכחתתי)*. סטוק לבית הינא הייתה בית פאני, ולפי ממשות דבכח? מסכת פסחים ס"ג ע"ב, ס"א ע"א, מנהות צ"ה ע"ב, סנהדרין י"ה ע"ב; ובשאר מקומות מוכחה שבית פני הייתה קצת בתוך חומות העיר ואוכלן שם קדרשים קלין. וזה ראי לדבורי שכחתתי לעיל חלק חותת המזרחית מושכת קצת בהר המשחית (המשחית) ושם תכונת ב' בצעין ובית פאני וכאנאטה הנ"ל**. לטטה בשיפולי ההר נמצא

*] כבר העירונו למעלה כי הכהר אלעוריא או ביתאニア הוא בית היישוב הלידי, ומורה הנוצרים איננה מופעת, ומה שמצו דמהבו חלק הדרומי של הר הזיתים "בית אורהאנא" הוא טעות, ושמו האמתי ניבל בطن אלהיאו" (הר בطن הרוח) וזה לו כל שווי עם השם בית הינאי.

**) לטעלה העירונו על הטיעות האלו ועל התקומות האמתי של ב' הצעים וכאנאטה, ומקום בית פני לא נודע בגירור, ויש שאשערים שמקומו הוא בפקום הגברי טור שבראש הר הזיתים.

תבואות פרק ז' חעד הפנימית הארץ שמן

מקום הנקרא בלא"ע "דרי ציני" או ל' ע"ש ציני הר בחל הנזכר במסכת סוכה ריש פ' ג. אכן אינו מדויק כל כך כי ציני הר ברזל הוא בני בן הגם ולא בהר הזתים.

בשפולי הר הזתים (האמצעי) נמצא כתה בית הקברות טבניעטיננו*. ומצאתו שכבר מרווח בדרכו לפסגת ראתי פ' ל"ל : הקביה עשויה להם (למתי חו"ל) מחלות ליטן והם חולכים בהם עד שהם באים תחת הר הזתים שבירושלם והקב"ה עומדת עליו והוא נקבע והם עולים מתוכו וכו' עכ"ל.

בתחתית ההר בבה"ק מראים אכן גדול מאד ואמורים שהוא קבר זכריה הנביא. ואם קבלה נקל וכו' כי מעשה ציורי אבן זהה) נראה לי שהוא מלאכת אתה והוא מזמן בית הראשוני וסתוק לו נמצאה מעודה קטנה עם חלונות ארוכים וקוראים "בית החפשית" (או קבד) עחוי**). וסתוק לה ג"כ בנין עם גג משופע ועלה עד שנעשה חד וקוראים "יד אבשלום". אכן לא ידוע אתיות הדבר כי הלא מקרא מפוזר (ש"ב י"ח) ואבשלום וכו' מצבת אשר בעמק המלך וגוי ויקרא לה יד אבשלום. ונאמר ג"כ (בראשית י"ד י"ז) עמק שוה הוא עמק המלך ואטרינן שם במדרש כי שמות נקראו לו עמק השדים (הוא ים המלח) עמק שוה עמק סוכות ע"ש. א"כ מוכח ישעטך המלך סתום לים הטלה הוא לא בסביבת ירושלים).

*] בית הקברות נחשף כבר עד ראיון.

1) חכונה לנו פשוט כמעש מכון נזולות גפעה והסיל סחי צייר הסס, עד כצעדו כנס האל סביח לפס פזחים כמעש ענץ סגדס מעעל לנון צהיל, ולחני לנו יונטי חס כnis פלדיים מהלה, כי לנו נמלח נס דיזוכ קד מעיין זה דבלי פצ"ל. וזהו לומל שמייקין קצל ספת סגדס הסוף, וסלי ערמייקין כל מני סכימות לנוין טויהה גמעטה פסקה, וכן חצטו לקד סוף.ומי ידע חס לנו קדנו חט סביח הליך סטכל קקדול חציו געל דוד (להי"ג כ"ז סי"ו). ולפי דבלי פמילס (ליכת גזית בחתימת) כי סקן מלך וכ"ג וגדיים ודייג, וקדלה מהנת סקנאות צעיל דוד קקדול חכין.

(סלוי חנולה דע כ"ו ע"ג).

**) עפי' הבהיר, שננהת טעל להחולנות נודע כי המערה הזאת היא קביה משפחת הכהנים לבית חזיר הנזכר בדביה"א (ב"ד ט"ז).

2) ומלהמי זיקיפון קידומיות פ"ז חי"ט סכתה טיל חצאלוס הי' עמל טיס לחד בעמק המלך רשות מילוטס 2 (ויצ"ל 200) שעלה ע"כ מוכם טה"י עמוד לנון.

שמח תבואות פרק ז' חצר הפנימית הארץ

כבר חולדה הנביאה בראש הר הזיתים ^ז).

כל מבין יתפלל: נשמעו אוטרים שכך חולדה הנביאה הוא בראש הר הזיתים. וטקובל וטהוקן הדבר הזה בעיני כל העם, כעם כהני חולכים שטה להתפלל על קבר ההוא, והוא בטערה אחת בקצתה הבנינים אשר בראש ההור בצד דרוםית מערבית. והוא בתוך הארץ בערך ט' מדרגות כתו חדר קטן. ולפניהם חדר קטן זה נמצא חדר גדול מהראשון, ובצד המזרחה חדר ראשון הקטן, עצם המערה והקבר, ובכתלי החדר זה ציריים רבים, ובכללם צלמי א' תפונת שתי ערכות. — וחקראתי ודרשתי הרבה על אטייתת הדבר, והלא רוחו מלא מלהאמין שהוא באמת קבר הנכואה היה, אשר תוכונתו הייתה בתוך העיר (כתו שמוסר בשוספה בבא בתרא סוף פרק א') ומי הוציאו משם והעלסו להר. — ויביר עמד על התמ"י הזאת הרימ"ט בתשובהו ח"ב סימן ליז; כי האמין באמונה שלימה בדבריו העשקבורת חולדה הנביאה באמת בראש הר הזיתים, הלא טירושלמי (מסכת נזיר) וטהוספה הנזכרים מוכחים שהיתה בתוך העיר. ובכלל תשובתו ותרוצו כתב שלפי דבריו ר' אברבנאל (שהעתיק מספר יוסיפון לרומיים) היה ירושלים מוקפת בשלשה חומות, וחשב הרוב המתרעז והטישיב: שני חומות אלה היו מצד המזרחה במתחז הר הזיתים. אם היה טעין בדבריו היוסיפון במקומו לדעת תוכנות חומות אלה לא היה אומר כן, כי ג' חומות אלה היו דוקא ברוח צפוני. אכן מצד המזרחה הייתה החומת הר הבית חומת העיר כמו שהיא עד היום הזה, ולא היה מצד זה כ"א חומה א'. וחליל להומר ולהאמין שהר הזיתים היה בתוך העיר, הלא כל מעשה הפסורה אשר נאמר בה מחוץ למחנה, נעישה בהר הזיתים כנודע. והלא בישעת מלחתה חרבן הבית עמד מחנה טיטום בראש ההר הזה, ובודאי לא היה לפניו חומות העיר.

נס הרدب"ז בתישבותו ח"ב סימן תרל"ג טrho לישב הטעיה זאת, מה שנמצא כבר חולדה הנביאה בראש הר הזיתים ע"ש.

^ז כל האגדה זה נספח ספרו פ"ז תבואה מדף כ"ה ע"ב עד ל"ב ע"א.

תבואות סרך 2 חצר הפנימית הארץ שמט

ודנתי את האומרים כנ' קצת לכף זכות. כי נמצא לשון אחד בפסכת שבועות דף טז ע"א שטרוה קצתشهر הזיתים היה לפנים חומת ירושלים. זהה לשוננו: שני בצעין היו בהר המשחה, תחתונה ועליונה וכי, וחברים אוכליין שם קדשים קלים ומעשר שני, ע"ש. והרי זה ראה ברורהشهر הזיתים היה בתוך העיר שאוכליין שם קדשים קלים ומע"ש. והרי מ"ט הנזכרלקח לשון זה ליסוד תשובתו שכך חולדה הנביאה בהר הזיתים היה בתוך העיר ע"ש. ולשונ"ס זה הכרחני יותר שהכוונה דווקא על חלק הדромטי של הר הזיתים שהוא לטעלה מכפר "סילוואן" בצד מעין השלוחה, אבל הר הזיתים הצפוני (אשר שם כבר חולדה הנביאה) וראילא היה בתוך העיר, ע"ש. אכן אחרי צויתי לדעת ולמצוות שט"ס הוא בש"ס שלנו שצורך להיות כי בצעין היה בירושלים^{*)}. וכן הוא הלשון בתוספתא רסנהדרין ס"ג, ובירושלמי שם פ"א נזכה, כי בצעין היו שם, וכלתי ספק הכוונה על ירושלים מטה לא בהר הזיתים.

וחפשתי בספרים המדברים טקנות וקבrios וציווגים באה"ק לדעת מי הוא הראשון שאמר שכך חולדה הנביאה בראש הר הזיתים הוא. והנה בעל המסעוט ר' בנימין ד' טודילו נ"ע שהי בארץ בשנת 4980 לא זכרהו ולא פקדתו, הזכיר הר הזיתים וקברי ירושלים. אכן שכך חולדה הנביאה שם הוא לא אמר. ותחת ידי ספר קטן אלה המסעוט אשר יצא לאור העולם שנת תר"א בעיר בריסלא. והחבר היה קדמון קודם בעל כסופ. ובהקדמת הספר זה העתיק המוציאו לאור מכתיבת יד אשר hei לו מסעות לר' יעקב שליח רבינו יחיאל מסאריש שהי בארץ במעט בזמן כסופ(5082) איזהו זמן קודם, ותכלית מסעות אלה להודיע דוקא ציוני וקבורות הקדמונים אשר בארץ הטה, ובתיב זול: בירושלם תובב"א יש בצעון קבורות מלבי ישראל (ט"ס וצ"ל יהודה שהי לפניו ר"ת ט"י וטעה) עכ"ל. ובספר אלה המסעוט הנ"ל נזכר בדף יג, זול: ומשם עולין להר הזיתים וכי שם בית הקברות לישראל בתחתית

^{*)} על דעות זאת כבר העידנו לטעלה עטוד ש"ט.

שנ תבאות פרק ז' הער הפנימית הארץ

הר הבית. והולכים בעמק (עתק ירושט, נחל קדרון) עד שטגיעים עד האיצטבא אשר בהר הזיתים, מקום אשר שוחטין שם פורה אדוותה וועלם בהר עד האיצטבא היה שטכוונתנכח פתח ההיכל, ומשם רואין הר הבית וכל הבניין אשר עלייו, ועל בן מתפלליין שם כנגד בית המקדש. עמק ירושט הוא הסובב כל מזחו של הר הבית וכל דרוםיו. ובדרוםיו הוא בית הקברות אשר זכרנו ויש בו צדיקים רבים וכן, לטעלה טמיעין השילוח בהר שם קברי הטלכיס זגו ע"ש. ואף שהובירו שם כתה קברות טירות וצינויים לא זכרו כבר הולדה הנביה בראש הר הזיתים. וטופת שבזמניהם לא נודעה זה ולא אמרו החכמים כן. ולא ענו העם אחריהם אמן ואמת. כי בלתי ספק לא הטמינו (המחבר אלה המסעות, ורי יעקב שליח הנ"ל) ים בצלחת להובייו אם הי שומען בן מושבי העיר והארץ שמקובל דבר זה בידם. והראשון שכתב כן פעמים ושלש הוא בעל נס"פ והבאים אחריו הלכו בעקבותיו לאמר כן עד היום הזה וילכו אנשים ונשים וטף לעיתים ידועים על קבר ההוא ויבאו עד הרראש אשר ישתחוו שם, ואין איש שם על לב, הלא קבלה זאת (אם היא רואיה להקריא קבלה) סותרת דברי התוספתא והירושלמי הנ"ל. וחקרתי ודרשתי היטב לדעת מה זה ועל מה זה. שנם הערלים (הנוצרים) והישמעאים מכבדים מאד וטבקרים כבר ההוא והוא בעיניהם מקום טקודיshi והבאים מהנוצרים מטרחקים הנה לבקר מקום קדשיהם ולהשתחות שמה. גם בAKER ההוא בראש הר הזיתים משתחווים בכל אותן נפשם. וטובח שלא לכבוד חולדה הנביה עשו כן, כי לא עושים כן בשاري ציוני וקברי קדושיםנו. ועתה ישטע הישמע ויראה הרואה דבר נפלא, איך שנגה נדולה ושקר וכזב נדול והכל נמצא בידי הtout עם מבני עטינו לאמר ולהאטן שם קבר חולדה הנביה. וחפשתי בספרי חכמי הנוצרים הראשונים והאחרונים אשר מדברים מנקומות קדשיהם בארץ, ומצאת כתוב אשר ספרו שיחה לפ"י תוכם אשר נאמנים בהם שבסנת 458 למנינם (היא שנת 4213 לבריאה, ושנת 585 אחר חורבן הבית) הייתה בעיר אנטიוכיה קדשה אי גם הייתה

תבאות סרק י' חצר הפנימית הארץ שני

משוררת וטרקדת בכתבי טיאטריותיהם שם ושם מארגנאריטא פילאניה Margarita Pelagia. ובערך בשנה הנזכרת הייתה רוח אחרת אתה וקבלה עליה אמונה הנערת על ידי הומרובישוף נאנוס Nonnos. ועלתה ירושלים ובנהה לה בהר הזיתים צרייף קטן. ולא צאה שם עוד כל יטי חייה (בערך נ' או ד' שנה) כי אם דרך חלון קטן הביאו לה לחם וטיס וישבה שם ועסקה בצדקה ובתסלה, וכשמה קברוה שם ויבנו עליה בית תפלה גדולה. והאשה הזאת נעשה בעיני עם הנוצרים מקדישה לקדושה. ולאחר זמן כשנברה יד הישטלאלים על הנוצרים (בערך בזטן 4397) עשו מבית התסלה הנזכרת מאשרע (בית תפלה לישטלאלים) ולא הינו לנצחרים להכנים שמה. וכפי הנראה והנשמע בהם קברו גם הישטלאלים אחרי כן קדישה אחת מבני אמונהם, כי הם קוראים בעת טורה וisoner הניל' בראש הר הזיתים ראה באט בינת חאסאן אלמצרי". הכוונה: הגיירה בת חאסאן איש מצרי (טער מגדים קאידא), יש קורין אותה מרים הטערית Maria Agyptiaca, עד לכך מעצתי בספריהם. אולם בזמן זהה מניהים הישטלאלים לכינוס כל איש אשר יתן להם אגרות כסף (איזהו פרוטית) ולפעמים נטאים שם נ' מני אנשים: יהודים, ישטלאלים ונוצרים הבאים להתרלל במקום זהה. ועתה קורא יידי האין יכאב לב המבין והיודע על הדבר הזה שישראל יلد להתרלל על קבר זר באמրם שהוא מקום קבורת הצדקת חולדה הנביאה זכותה תנן בעדנו. ועל אנשים ההולכים שמה להחפלל אני אומר לשון חכ"ל, עובדי ע"ז בטורה. לדעתו בזמן כסופ (שנת 2085) כבר נשכח שם הקדשה אנטזוביאית שנקברה שם, בית תפלה של הנוצרים כבר נהרב ולא הלכו שם להתרלל כיון הישטלאלים (או מטעם שכבר נקברה שם גם הקדשה המצרית הישטלאלית, או מטעם הקדשה האנטזוביאית, כי הישטלאלים מכבדים גם קדרשי הערלים בגודע). וידוע שהישטלאלים מכבדים הרבה קברי צדיקים שלנו הקדמונים וקוראים אותם בשם "צדיק", דרך משל: צאדיק

שנב תבאות פרק ז' חצר הפנימית הארץ

שטעון צאליק יוסי, נבי אדרה, נבי סטואל*), וקראו לקדושה הנזכרת בשם נבייה, והפוז עם שבעתנו בשמעם שהישמעאלים קוראים המקום שהוא קברות הנבייה. חשבו שטקובל ביד גוי העיר והארץ שנבייה ישראלית היא. וידעו שדוקה הנבייה חולדה ישבה בירושלים בזיכר בטקראי קדש לא שاري הנביות (ואבל אינן אשת דוד אף שהיתה בכלל זו נביות וישבה בירושלים, אינה מוכנה בטקראי בשם נבייה כמו חולדה) וגם נקברה שם, והאמינו בתומס שכامت היא נבייה ישראלית, ולא נמצאה אחרת כיא חולדה, וקראוה מאותו זטן והלה «קברות חולדה הנבייה». והחכם והתייר הנדול בעל כסופ לא שם לבו על הדבר זה לחקר ולدرש איזקבלה זאת בידם**), והאמין להם, וכ"ש הבאיס אחורי שהעתיקו לשונו. (כמו שכותב נ"כ שישמעאל הנביא נפטר ברמה סטוק לירושלים שהוא דבר שאפשר לאמרו כאשר הארכתי בטוקומו, ומכוח שאין דרכו לחזור על דבריו וקבלת העם, כתוב בתומו מה ששמע והגידו לו). לבן כל ט夷 שלא יהיה מנדר האנשים אשר יאמינו לכל דבר, ישמר ללכת ולהתפלל על קומות אשר לא טהורים הטה והבן.

עין שלוח •

הוא הגיון הנזכר מ"א א' ל"ג (וכן תרגם יב"ע) ובעת נמצאו מעין זה למערב כפר «סילוואן» בטערה בתוך הסלעים שהם מתחתית העפל אשו זכרתי לעיל. ויורד דרך הסלעים מתחת הארץ מעודר לעסל ויוצא ומשקה גנות כפר «סילוואן» שהם בעמק קדרון ויכלה שטה. ולפי דעתך כבר היה בזטן דור המלך שנאמר שם שם (והורדתם אותו אל גיון גוי ועליהם גוי). ומכוח שתכנתו בעמק (קדרון) והוא גיון התחתון, אולי נמצא (דביה"ב ל"ב ל') והוא יחזקיהו סתום את מוצא מימי גיון העליון, ומכוח

*) הא' לר' שמעון בן יהאי שבמידון אצל צפת, הב' ליוסף הצוריק אצל שבס, הג' לכהר, מלכי בית דוד בהר ציון והר' לשם אל הנביא שבקבצת ירושלים.

**) כהשערתו זאת העזינו נס אנחנו בנסופס פרק ז' במצוותנו עמוד ק"א.

תבואות פדק ז' חצר הפנימית הארץ שנג

שתכוינו במקומות גכוה לא בעמק, והוא הצד בריכה העליונה (שאוביד ל�מן) שהייתה מחויז לעיר במערבה. אולם יש לכאר כונת הסוק הנ"ל וישראלים למטה מערבה לעיר דוד, הלא אמר שסתם את המעיין, ואיך יוכל לישר המים אם המעיין סתום יכול המים? ועוד הלא מציאות גייחון התחתון כבר היה בימי דוד, וא"כ איננו מעשה יחזקיהו, וטפסוק זה משפט שישרם למטה מערבה לעיר דוד והוא בעמק קדרון שהוא חנות גייחון התחתון הנזכר לעיל? ועוד הלא נאמר (ט"ב כ' ב') ויביא את המים העירה, ובאן נאמר שישרם מערבה ונגי, מוכח שהוא מחויז לעיר? ועוד מה הועל' בזה הלא ימצאו גם שם מלכי אשור מים רבים בארין, כי מחויז לעיר ישרם? ונראה לי שאין הכוונה שחזקיהו ישר המים למטה כ"א הכוונה שצוא גייחון העליון ישר למטה ר"ל דרך ט' גייחון לרדת בעמק רפואיים שהוא למערב (ולדרום), עיר דוד (היא מסילת שדה כוכם כתו שכחתי לעיל) שהוא חווין לעיר, ומוצא הוא סתום. ולא נזכר כאן שהביא המים העירה ונזכר במקומות אחר.

ומצאתי בורות הרבה בעיר שטעים טיטיים כטעם מי שלוחות טלוחים וככרים וסורת טעם וטבעם לששלל, ומוכח שתחתית בורות אלה מחוברת עם גידי מעין זה (ובכל בורות אלה לא יפסיקו לא אלה המים גם אם לא ירד גשם). גם ספיק לבניין וחורבות יכולם הטקדים בצד המערבי נמצאה בז' א' אצל מרחץ הנקרא בל"ע "חמס אלשפע" (וכעת ביתי זישיבתי סמוך למרחץ זה בעשורים אמה) שהוא עתיק הרבה וטיטיו ג"כ בטעם ט' השילוח, והנה מוכח שכל תשיכת וטרוצת המים אלה תחת הארץ הם מלאכת יחזקיהו שהביא ט' השילוח העירה. ובזמן ההוא ירד עין זה בתוך העיר, אולם בעת זאת לא נראה כי הוא מתחת לארץ¹). (וז"ל שם הנדולים דף ל' ע"ב והוילך שם אצל שער א' אשר הוא סמוך למנדל (קאללו שהוא במערב העיר) שנטע

¹⁾ יוסכני מגינה ז"ה ופילום סי' דהמלו טמידינה עכ"ל.

שנדי תבואות פרק 2 חצר הפנימית הארץ

קול מים רבים שהולכים מתחת לארץ עכ"ל. זה מסכים לדברי*

* דבריו המחבר בעניין ניהון ושלוח מעורבים וסואומפה, כאשר כבר העירונו למללה עמוד שבז' ולמן יhl להקוראים מושג אטמי מהגיהון והשלח לא נעיר על כל דבריך ודבריך של המחבר, רק בקצתה נבאר את חכמתם כמו שנודעו בעת בלי כל ספקיות; טמיאתא יתירצז הרבה מקישוטינו ואת הנשאות נחרץ ונישב בהמשך הביאו. הגיהון איננו עמק אי נחל בדעתי המחבר וטירביה החוקרים, ורק ניהון אחד הי' בירושלם לא עליון ומחזון והגיהון הוא מעין השלח (בתים יב"ע במלבים א' ל"ג ל"ח מ"ה), והוא יוצא "כמו שטובה בפנים" ממערה אחת בקאה העסל (שהיא הדרע האדרומי של הר המדרה), ומימי יוצאים ונוהים מתחת לדדרנה התהותה שבהמערה), לע"ש זה נקרא ב"ח ז", והוא נקי באשת ערבית "עין אום אלדרבי" (טעין אם המדרגות אבטי אחינו בישוב "סקואה של ר' ישעאל ב"ג" או "טביבאת אהרן הכהן"), והוא טבוע בטעט טול הכהר סילוואן. מיצא השלח היה נס בימי המלך יחזקיהו מחוז לחות ירושלים, ובאשר הקريب חיל פנאי לבא ירושלים צוה הטלך חזקיי להצבת תעלת מערת הגיהון דרך הר העסל, (זהתעלת זאת נמצא עד היום וארוכה 583 מטר) לטען יצא טימי להעתק שבין העסל (שהיא חלק מהר המדרה) ובין הר ציון, שהוא הי' ביטוי בתחום העיר, לשם גבעת ברכה נдолה (אשר שרידי הנאים ע"ה היו במען היה ליושבי העיר מים לשתווא (ולפי דעתנו נקרא הגיהון א' בשם ישייל ו' ח' על כי החקיל לשלה את מיטמי עבר השני של ההר) ואת המוצא העליון של הגיהון, לאטר טזאתהן (שאליו יורדין במדרגות). שהוא מצד מזרח העסל והוא מחוז לעיר, אלה הטענו ואלו סתם בעפר ואבניים לטען לא היה ניכר כלל ולא היה לחיל האויב מים לשתו. וזה בוגת התבאות (בדבאי' לב' ל') שהוא סתום את מוצא טימי ניהון העליון (הידוע "העלון" נזכר רק פ"א בכתה'ק) ויישר למטה טרבה לעיר דוד, ריל שסתם את המוצא העליון הטופoil להニアוי ואת טימי ישר דרך התעלת שאძנו מערבה, ריל בהמשור (בטו שתרכט רב יוסף במשרא) טלפני עיר דוד שבחר ציון. (בכוח התעלת הזאת ננלהה בשנת תרי"ט כתובת בשפת עברית ובכתב צור שטמנה נראה שהחובבים עברו בחזיבתה מטעני צרכי ההר, ובאותו גיטנו ייחד והמים שאפנו עברו דרך התעלת). ולפנוי העיבת התעלת בימי הטלך דוד היה מוכרים ישבוי הארץ לודת להעתק המפסיק בין ובין הר המדרה ולסבב את קאה העסל עד בואם להニアון, ולכן בטיב פ"א א' ל"ג) והוורדים אותו ועליהם אחרים. ומה שכתיב פ"א בדבאי' (ל"ג י"ד) ואחריו בן בנה חותה חייזונה לעיר דוד מערבה לניהון בנחל, אין הטענה שהנהל נקרא ניהון, כי' שבסה האותה בהנחל שבעיר הגיהון, לא אמר קאהו השמי ששים יצאו מ' התעלת להברבה, והוא הנהל שבין הר המדרה והר ציון ובຕובן הייתה החזונה לעיר דוד. וטה שמביא המחבר כי אצל המידק חמס אלשע ובמקומות אחרים ישנים בורות מים מלוחים טעט, הוא רק מצד חטדי רגדטה שבהן נחצבו אך אין להם כל חיבור עם השילוח. וראיתו מבעל שם הנדולים מקיים קושוש המים שאצל הטענדל, אם שמע באמת איש קול קישוקש, הוא רק קול המים שעברו דרך אנדות טבריות שלטה שדרוך חבורן לסוגים העיר, בטו שטובי המחבר בעצמו להלן.

תבואות פרק ז' חצר הפנימית הארץ שנייה

כ' חנות המגדל סטוק לבירכה העליונה ושם היה מוצא מ' ביחס העליון ודרך מגדל זה הגיעו הרים העירה. ערכין י' ע"ב שלוח היה מקלח מים בכאייר צוה הטלך והרחובות בו אול' הוא יחזקיהו הטלך.

עין עיטם מ' נפתחה.

עין עיטם לא נמצא בפסוק כ"א עיר עיטם והוא בדה"ב י"א ר' ויבן את בית לחם ואת עיטם ואת תקווע. ומוכח שתכונתו סטוק לבית לחם ותקוע. ומצאת בירושלון שכabb עיר עיטם היא לדחם ירושלים 60 שטאטיען (ב שעה) ואסכיבותיה מעינות הרבה ישם חפירות בארץ אשר מביאים הרים ירושלים עכ"ל. ועד היום ידוע תכונתה הוא המבצר הקטן הנזכר אלבורה לדורות ירושלים מכון ב' שעיה ושם מעין גוזל טוב מאד ומושך טיטז בצדנות וחפירות אבני דרך בית לחם עד סטוק לדרום ירושלים ואח"ב פונה מערב ועובר למערב הר ציון (ר' ל' למערב עמק ביחס הדרומי ראש עמק רפאים) ברגלי ההר שהוא למערב עמק ביחס ואח"ב עובר דרך עמק הנזכר הנזכר בל"ע "ואדי נירוד" *) ופונה צינה ומסבב הר ציון דרומה ומורה ופונה צפונה ונכנס בעיר סטוק לשער האשפה ומגיע עד תוך בניין "אלסאכרה" ושם יצא באולם א' בתוך קנה חלול סטוק למושב דיני היישטאלים הנזכר "טהחפטא" (שמות רביה פ' ל' שנים ירדן למקמא ר' ל' למקומות משפט ודברי מתנת כהנה שנגה) ובשנה זאת פנו היישטאלים טקים א' אצל כותל המערבי סטוק למחפה הנזכר ונמצא למטה בתוך הארץ במו מעירה גדולה ובבניין גדול ובתוכו בריכה גדולה של עין עיטם הנזכר ומשם עולה הרים למחפה הנזכר. (ובירושלון נזכר במקום א' שימוש הצעירות האלו הם 300 שטאטיאי (15 שעיה) טעות

*) צ"ל ניראות אלענֶב (שלט השופין) ע"ש עז השופין שעמד בטיקות היה הנזכר בערבי ענֶב.

שנו תבאות פרק ז' חצר הפנימית הארץ

הטעתיק או הסופר הוא), והטלך סולטן שליטאן המשיך מצינוות אלה במערב בניין הר הבית (ועד היום נמצאים שם בניין כורות) וכמווב עלייהן "סלייטאן אבן אלים שנת 934 לחנ'רא". (ובנין אי כמעט בחצר אשר אני יושב בו). אכן בעת לא ידוע בהם טיס וגם הטים שיורד בטהרתו נפסק משנת תקצ"ד מלחמת הפלחן שקללו והרסו הצנורות בחרון אף על איבריהם פאשא. אולם בשנה זאת שהיתה עצירת הנשטים ולא נמצא טים בבורות תקנים מושל העיר בהוצאות גדולות ובועל רב ותהי למשיבת נפש לכל יושבי העיר^{*}).

והנה טעה זה מימי קדם הוא מזמן ידאשע בן נין, ואולי למערב הר ציון היו הצנורות פתוחים שיכולים לשאוב שם טים לבן נקרא מי נסתות ר"ל שהטעין נפתח שם^{**}) (עיין רשי יהושע ט"ז ועיין בסוף תה שבתוב בשם ספר מאור עינים) והוא שנזכר (ש"ב הי ח') כל טכה יכומי וינגע בצדנו, ר"ל שטפסיק מי הצד הולך ירושלים (ולצין) ובזה יוכל לבבשה.

ובכל הטים שהוא. בבהטיק מעITEM הם באים, מימי עבר בעורה (עיין רשי פסחים ס"ד ע"א בר"ה שהכהנים מדיחין) ובו ג"י בור הנזכר יומא ל"ז ע"א.

וआתיק מספר מאור עינים דף ט"ז ע"א (معنى עין עITEM הנזכר) בהביאו שם עדות שלוחי הטלך תלמי לאדוניהם טה שראו בכואם לירושלים. ובכלל דבריהם אמרו, וזה: אטנס ההיכל פניו למזרחה שמש ואחריו למכואו, ועל כל רצתו אבני שיש, וטמנו לתקות טה יערנו יארים ואמות טים הרבה אשר נמשכו שם למען יודחו בקהל דמי הזבחים וכו' ישפיע הטים האלה לא

^{*}] הצנורות אלה חוקנו ונתקללו פעמים רבות.

^{**]} זה בודאי שנגלה אמר שבין הצנורות נעשן עד בימי יהושע, ובאות איפון אי אפשר להקדים את בניין מזמן בית שני. וגופו זה טעות לאחד שטען שבמערב הר ציון היה הצנורות פתוחים לבן נקיא מי נסתה, וממי נסתה יחשבו דוב החוקרים לאחד עם עין ליפתא הרחוק בשעה מירושלים לيمין מחלת העמלות ההולכת ליפתא. אולם דעת רשי במאז יומא (ל"א א') לאחד את מי נסתה ע"כ עין עיטם.

תבואות פרק ז' חצר הפנימית הארץ שני

יחסר לעולם כי נמצא שם מעין טبعי. גדול אישר טיטיו תמיד נאמנו (הוא עין עיטם) והחת לארץ בטישך הי שטינית מיל יש גולות לרוב בינויו בטלאה נפלאה הנטישות לכל פינות ההיכל ואל כל א' מהנה מרכזים רבים השופכים א' בא' לכל עבר והחפירות האלה כלם בתחוםם וצדיהם וצופות בעוסרת ומכוסות היטב בעפר גבוה וביסוד ההיכל וקרקעתו יש פיות רבות נסתרות לא ירנישו בהנה כ"א הכהנים משרתין הקדרש ובשפק הטים הנטיש וועלה מתוכם ידicho ויתהרו את כל דת הזבחים רבו בטו רבו. והנה לא אחד ליהודי איך בחבה יתרה העמידו אותו על תוכנת היאורים והמזכירים האלו כי פעם אחת הוציאוני רחוק מהעיר כחצי מיל ויצוני הא' מהם ישרכוין את ראשי להקשיב את שאון הטים ואו שערתתי מה גדרו מעשי האפיקים ההטה, עכ"ל. ובلتוי ספק הבונה על מקום מי נסתה הנזכר שהוא רחוק מהט"ק בערך חצי מיל.

אמרין מסכת זבחים נ"ד ע"ב סביר לטעני בעין עיטם דטראלי אמרי ניחתו כי קליל כדכתי ובין כתפיו שכן וכו'. לפי דעתו הוא לטרב מבצרים לאלו ערך ק' אמות ושם גבעה נבואה יותר מכל הרים שסביבת העיר (חוץ מהר הזיתים) והוא מכונן להר הבית זה לזרוח וזה לטרב ונמצא שם חרובות וישראלים קוראים אותו "חדר" (ר"ל מקום ישיבת אליהו) ומרגלי הגבעה דרומה בערך ק' אמות עברו צינורות עין עיטם כמש"כ, לבן נקרא הגבעה הזאת "עין עיטם". אכן הנכול בין בניין ויהודה לא הגיע עד הגבעה היא כי עבר לצד דרום במקום שנפתח (מי נפתח). והנה אם בנו בהט"ק על ראש גבעה ההוא אי אפשר שלשכת הנזית תהיה בחלוקת של יהודה ושכינה בחלוקת של בניין כי מרחק רב ביניהם, כי לשכת הנזית חצי בקדש וחצי בחול. לבן בנו בהר המוריה אף שהוא נתוך ושת נגעו יהודה ובניהם.

והנה עינינו רואות שצנורות אלה הבאים מטיראק יעלן טעלה טעלה כי תוכנותם מדורך בית לחם עטוק הרבה תוכנות "מחפה", ועכ"ז יعلן הטים טעלה, וסכת הדבר שתוכנות עין עיטם

שנה תבאות פרק י' חצר הפנימית הארץ

אצל בוראך הוא יותר נכה מתכונת מחפתה, ולכן עולמים הרים טعلاה כל זטן שאין המזום נכה מקום שנובעים. וזה כונת השם יומא ל"א ע"א : אמר אביי ש"ט עין עיטם נכה מקרע עורה כ"ג אמות ע"ש. ולפי דעתו אין עיטם הנזכר כאן הכוונה מה שאמרו חכ"ל סבר לטיבניה לבחתך בעין עיטם כי תוכנותו (ראש הגבעה) נכה יותר וייתר מכ"ג אמות, כי הכוונה עין עיטם בטוקם שיווצא סטוק לעיר עיטם ועל שמה נקרא עין עיטם והוא אצל מכר בוראך.

הברכות .

עד היום נמצאות 5 בריכות גדרות בעיר וסביבתה.
 א) שהיא במערב המכר (הנזכר لكمן) בערך ת"ק פסיעות ונקראות "בירפות מאטילא", ארכה בערך ק' אמות ובן רחבה ועטקה 16 אמות **), והיא בריכה العليונה הנזכרת מ"ב י"ז וכן י"ה י"ז (ז' ג' ל"ו ב'.—ב) בעמק ג' בין הנס בטוקם שיווצא השילוח מעופל**) ויזור ביה השילוח והיא קטנה מהראשונה, ולפי דעתו היא הנזכרת י"ה י"ב ט' בריכה התתונה (וכזויישנה) (נחותי נ' ו' י' ב' תכונתו בין החומות). והיא בריכת השלח הנזכרת נחותה נ' טז. ג) בתוך העיר למזרחה (מעט) צפונית המכר מוסגרת מבניין הצרי העיר, ארכה ורחבה כמעט כבריכה הראשונה וצינור א' מושך הרים מבריכה العليונה לתוכה והיא בריכת חזקה***) (מ"ב ב' ב') ואשר עשה את הברכה ואת התעללה ויבא את הרים העירה (לפי זה מ' בריכה العليונה הicia העירה לא מ' ניחון העליון****) ואולי על שניהם

*] מדרת הברכה בדיקת הוא : ארכה 89, רחבה 50 ועטקה 6 טה.

**) ר' במקום שמי השילוח יצאו דרך התעללה שהובנו במערב העופל, והעתק הנה איננו כי בין הנס ב' א' עמק הטידיסין באחד העירוני לטעלה.

***) הברכה זאת נקראת אמנס בפי התירים "ברכת יחזקיה", אך שערם היה כי הצעיר הצביע את מימי ברכת מאטילא החדש הוא וגעשה להנטיק בטימי הברכות האלו את המבחן שאצלה והוא אילו ברכת השקדים הנזכרת ביחסו.

****) כבר בארכו לטעלה כי יחזקיה המשיך את מ' הניחון או השלח לתוך ברכת השלח שהיא או בפנים העיר.

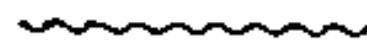
תבואות פרק ז' הצר הפנימית הארץ שנות

הכוונה). ד) ברינה א' שהיא לטזיה (ומעת צפונה) לשער הטורה -פאב אלספאט" וכנראה היא חדשה^{*)}, ולא מצאתה במקראי קרש ובברזי חכ"ל. ה) ברינה א' לאטן הר הבית וסטוק לו והוא חני ביוסיפון ששם רוחצין הבהירו שהכיאו להקריב^{**)}.

גס נמצאות כי בריכות חריבות בוardi נירד^{***} למטע"ס הר ציון, א' נקראת "בירפהט סולטאן" הנבנה בשנת 5087 ע"י סולטאן מאחטער בן קיאליאן (עיין טקוטו), ולתחתייה לה נמצאת בירפהט סלייטאן הנבנה בישנת 5287 ע"י סולטאן סלייטאן (עיין טקוטו) ולא נטצא מים בכל הבריכות אלה כ"א בשניה ובשלישית (ומעת בראשונה).

המבער בליעALKALLU.

תבונתו למערב העיר אצל שער יפו וסתוק להר ציון, לכן אומרים שהוא מנדל דוד, מצודת דוד, עיר דוד. ובכבר כתבתו לעיל שתבונת עיר ומצודת דוד לדרום העיר סמוך לעין שלוח. והנה אבני יסודות בניין זה נראה שם בניין מימי קדם, אבן בניין העליון הוא בניין חדש מזמן שבאו מלכי אירופה בארץ, וכפי שמצוותם בספריהם נבנה טאנשי עיר פיזא בארץ איטליה שעלו ארץ הקדשה בעת ההיא (עי' ח'ב שנות 4989). ולי נראה שישור בניין זה הוא בית הגיבורים או עלות הנשק המказан הנזכר נחמה ג' ט"ז יט****) והוא מבער חזק ובו מנדל, ותבונתו על הנקרה הגבוה בכל העיר.



*] זה וזה כי חדשה היא וצעירה ליטאים עד.

**) הברכת הוואת היא רק תעלת מבער אנטוני, יברכת הצען שנוצר בירושימה גלחחה וזה פקרוב לבית הסקלט של הצופתים פ"ט אני שבupper השני של הרוחב העובי על פני אטן סקום המקדש.

****] ציל נזראט אלענגב, כמו שהערינו לטעה עדר שנייה.

****] החוקרים פסבויות שהליך התהוו מנדל הוא שריד מנדל היפיקות הנזכר ביוסיפון.

שם תבאות פרק ז' חצר הפנימית הארץ

מספר יושבי ירושלים מבני עמיינו הספרדים בעיר ד' אלף נפשות. האשכנזים (טמדינת דיטשלנד, האלאנד, אוננאדן, גאליציון, פולין ורוסלאנד) בעיר אלף. מספר הישטעהלים בעיר ט' אלף יוונים וארטענים וכו' בעיר י' אלף. סך הכל ל' אלף יושבי הארץ ועה'ק.

*] בפקידי היישטעהלים והגויים הנאים בפראד והאכזרה האחת של יושבי ירושלים בשנת תרי"ס הוא 45536 מהם פבנ' עמנ' 28228 (אשכנז 15180, בס ודים 18098), שטעהלים 8560, נוצרים 8748.

נשלם פרק ז' חצר הפנימית שובי שובי השולמית

— — — — —